

Identifying and ranking factors affecting the identity of the Islamic-Iranian civilization using the Analytic Hierarchy Process (AHP) method

Taha Ashayeri *

Received on: 24/11/2024

Mohsen Parvish **

Accepted on: 27/04/2025

Tahereh Jahanparvar ***

Abstract

This civilizational identity, as an ancient-historical heritage, a living model for coping with identity challenges, giving meaning to life and promoting national dignity, has become a symbol of creative coexistence between different religions, ethnicities and cultures by promoting tolerance, justice and justice, developing dialogue and tolerance in the light of Islamic governance, and indicates the reliance of Iranian society on indigenous-religious identity to resist the dominance of Western culture and distortions of identities, providing a moral model for solving global crises, strengthening the discourse of peace, resistance and human justice in the shadow of Islamic-Iranian jurisprudence. On this basis, the Iranian Islamic civilizational identity is one of the topics that is of

* Assistant Professor, Department of History and Sociology, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili , Ardabil, Iran. (Corresponding Author).

t.ashayeri@uma.ac.ir

 0000-0001-8210-8899

** Assistant Professor, Department of History, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili , Ardabil, Iran.

Mohsen.parvish@uma.ac.ir

 0000-0002-4517-662X

*** Ph.D student in Cultural Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Communication and Media, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

jparvar@yahoo.com

 0000-0002-2098-6861

interest to researchers, students, professors, and scholars. A review and search of keywords in scientific sources shows that research on the Iranian Islamic identity is one of the most frequently used terms, and in the period from 1389 to 1404, about 108 scientific documents have been conducted in the form of an empirical study. Considering the accumulation of rich and voluminous research findings in this period and the lack of a comprehensive strategic model of the reasons and factors affecting the Islamic-Iranian civilization-based identity (ranking of factors), the present study aims to identify and rank the factors affecting the Islamic-Iranian civilization-based identity using the Analytic Hierarchy Process (AHP) method.

Research Questions

- 1- What are the most important social factors affecting the realization of the Islamic-Iranian civilization-based identity?
- 2- What are the most important cultural factors affecting the realization of the Islamic-Iranian civilization-based identity?
- 3- What are the most important political factors affecting the realization of the Islamic-Iranian civilization-centered identity?
- 4- What are the most important psychological factors affecting the realization of the Islamic-Iranian civilization-centered identity?
- 5- Which of the factors has had the greatest and which has had the least impact on the realization of the Islamic-Iranian civilization-centered identity?

Methodology: The research method is an inductive qualitative meta-synthesis method in the period from 1389 to 1403 and the analytic hierarchy process method, which was selected by non-probability (intentional) sampling from 108 documents in seven stages of the Sanderdowski and Barroso model, 56 research samples were selected by observing the entry criteria (independent variable, research validity and

reliability, qualitative and survey), and then the calculated factors were prioritized using the analytic hierarchy process in the form of AHP software. The statistical population of the research in this section included 15 researchers and researchers, academic experts and specialists, experts, as well as faculty professors specializing in the fields of social, political, psychological, economic and cultural sciences in universities.

Findings: The results show that the cultural index (effect coefficient = 0.2557) including (scientific-educational institutions = 4.07; socialization and cultural transmission = 4.05; religious beliefs = 4.00) and the social index (effect coefficient = 0.2544) including (social capital = 3.83; national identity development = 3.81; reference model and elites = 3.64) have high importance and priority, and two political indicators (effect coefficient = 0.2513) including political capital = 3.70; Islamic governance = 3.69; political literacy and knowledge = 3.45) and the psychological index (effect coefficient = 0.2386) including psychological capital = 3.39 and identification = 3.25) were the least important indicators affecting the Islamic-Iranian civilization-oriented identity. Results: Accordingly, for policymaking, attention should be paid to the interaction between cultural, social, political, and psychological indicators in maintaining, sustaining, and developing Iranian Islamic identity in educational institutions, organizations, and the family institution.

Conclusion: The results of hierarchical analysis and pairwise comparisons between factors affecting the Iranian Islamic civilization-based identity revealed that the main priority and effect on the Iranian Islamic civilization-based identity in studies and research conducted in Iran are cultural factors (0.2557), social factors (0.2544), political factors (.2513),

and psychological factors (0.2386), with the cultural and social indicators having the greatest impact and high priority, and the political and psychological indicators having the last and least importance in the entire set.

Keywords: Identity, Islamic-Iranian civilization, historical awareness, interaction of religion and politics, cultural literacy.

شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر هویت تمدن محور اسلامی ایرانی به روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۴

طاها عشایری *

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۰۷

محسن پرویش **

طاهره جهان‌پرور ***

چکیده

هدف: هدف اصلی پژوهش شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر هویت تمدن محور اسلامی ایرانی به روش تحلیل سلسله‌مراتبی است. **روش شناسی:** روش پژوهش از نوع استقرایی فراترکیب کیفی در بازه زمانی ۱۳۸۹ الی ۱۴۰۳ و روش تحلیل سلسله‌مراتبی است که به روش نمونه‌گیری غیراحتمالی (تعمدی) از ۱۰۸ سند طی هفت مرحله الگوی سانردوسکی و باروسو ۵۶ نمونه پژوهشی با رعایت ملاک ورود (متغیر مستقل، روایی و پایایی پژوهش، کیفی و پیمایشی) انتخاب و سپس عوامل احصاشده با کمک روش تحلیل سلسله‌مراتبی در قالب نرم‌افزار AHP اولویت‌بندی شدند. جامعه آماری تحقیق در این بخش شامل ۱۵ نفر از پژوهشگران، خبرگان و متخصصین دانشگاهی، کارشناسان و استادان هیئت علمی متخصص در حوزه علوم اجتماعی، سیاسی، روان‌شناختی، اقتصادی و فرهنگی در دانشگاه‌ها بود. **یافته‌ها:** نتایج نشان می‌دهد که شاخص فرهنگی با ضریب اثر ۰/۲۵۵۷ (شامل نهادهای علمی آموزشی = ۴/۰۷ و جامعه پذیر و انتقال فرهنگی = ۴/۰۵ و باورهای دینی = ۴/۰۰) و شاخص اجتماعی با ضریب اثر ۰/۲۵۴۴ (شامل سرمایه اجتماعی = ۳/۸۳ و پرورش هویت ملی = ۳/۸۱ و الگوی مرجع و نخبگان = ۳/۶۴) اهمیت و ارجحیت بالا دارند و دو شاخص سیاسی با ضریب اثر ۰/۲۵۱۳ (شامل سرمایه سیاسی = ۳/۷۰ و حکمرانی اسلامی = ۳/۶۹ و سواد و دانش سیاسی = ۳/۴۵) و روانی با ضریب اثر ۰/۲۳۸۶ (شامل سرمایه روان‌شناختی = ۳/۳۹ و هویت‌یابی = ۳/۲۵) کم‌اهمیت‌ترین شاخص‌های مؤثر بر هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی احصا شدند. **نتایج:** براین اساس برای سیاست‌گذاری باید به تعامل میان شاخص‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و روانی در حفظ، پایداری و توسعه هویت اسلامی ایرانی در نهادهای آموزشی، سازمان‌ها و نهاد خانواده اهتمام ورزید.

کلمات کلیدی: هویت اسلامی ایرانی، نهاد خانواده، حکمرانی سیاسی، مذهب شیعه، نخبگان اجتماعی.

* دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. (نویسنده مسئول).

ID 0000-0001-8210-8899

t.ashayeri@uma.ac.ir

** استادیار، گروه تاریخ، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

ID 0000-0002-4517-662X

Mohsen.parvish@uma.ac.ir

*** دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، گروه علوم اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی ارتباطات و رسانه

دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

ID 0000-0002-2098-6861

jparvar@yahoo.com

بیان مسئله

ایران سرزمینی است که به هویت ملی ایرانی اسلامی شهرت دارد و این هویت همان احساس وابستگی به سرزمین، تاریخ اجتماعی، زبان، دین اسلام و فرهنگ ایرانی است. هویت اسلامی در کنار هویت ایرانی نمایانگر حس تعلق جمعی، تعهد و حساسیت به اجتماع اسلامی دینی و احساس مسئولیت نسبت به آن است. بهترین دستاورد این هویت پاسخ به سؤال‌های اساسی و بنیادین دینی با هدف جهت دادن به زندگی، انسجام اعتقادی و معنادهی به جهان انسانی است (مرشدی‌زاد و احمدلو، ۱۳۹۶، ص ۶۵). هویت تمدنی به لحاظ تبارشناسی هویتی کهن و تاریخی بوده که قرن‌های متمادی در سرزمین ایران تشکیل شده و در بستر عظیم تاریخی تداوم، پویایی و موجودیت خود را حفظ کرده است (عباس‌زاده مرزبانی، ۱۴۰۰، ص ۳۰). به لحاظ تاریخی ظهور اسلام در حفظ انسجام و پیوستگی زبانی فرهنگی جامعه ایرانی نقش حیاتی داشته و باعث اشتراک آن‌ها در توحید، ایمان، تقوا و حکمرانی اسلامی شده است (نقیب‌زاده، ۱۳۸۱، ص ۹۸). فرهنگ و هویت جمعی ایرانیان از ترکیب و اثرگذاری متقابل مبانی اسلامی و ساحت تاریخی سرزمینی معنا و تداوم یافته است (گودرزی، ۱۳۸۷، ص ۸۱؛ کبیری، ۱۳۸۹، ص ۷۷). برخی از متفکران چنین مسئله‌ای را با ظهور هویت نوینی به نام فرهنگ اسلامی ایرانی پیوند زده‌اند (خواجه سروی، ۱۳۸۹، ص ۱۰) که در جامعه‌شناسی اختلاط فرهنگی نیز گفته می‌شود (نقیب‌زاده، ۱۳۸۱، ص ۹۸). این اختلاط فرهنگی از پیوستگی دین اسلام با فرهنگ و تمدن ایرانی به خلق هویتی جمعی با محوریت اسلامی ایرانی انجامیده است (طانی، ۱۳۹۶، ص ۷۶). مشخصه چنین هویتی سرشت و فطرت دینی، توجه به حق و باطل (شایگان، ۱۳۷۱، ص ۱۹۱)، تقوا، رعایت بیت‌المال، خویش‌نهادی در برابر طغیان نفس و دوری از تجملات و اشرافیت (دانشکجا، ۱۴۰۱، ص ۲۰۲) است. در این میان بعثت انبیای الهی برای تن دادن انسان‌ها به اخلاق الهی دینی و تکمیل مکارم اخلاق است که هدف اصلی آن هویت‌سازی اسلامی، شکوفایی استعداد انسانی در اجتماع و مکتب‌سازی مؤمنانه بوده است (صالحی‌زاده و عباس‌پور، ۱۴۰۲، ص ۲۸۹). به این ترتیب در گذر زمان اسلام به سان هویت بنیادین حضور پررنگ و جدی در سیاست، تاریخ و فرهنگ ایرانی ایفا کرد. در تاریخ نهضت سرداران با الهام از فرهنگ شیعه (لطیف‌پور، ۱۳۸۰، ص ۱۸) نشانگر هویتی اسلامی ایرانی بود و در عصر صفویه نسبت به دوره‌های قبلی توسعه بیشتری یافت (الهی‌منش و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۳۹)؛ به طوری که اسلام به هویتی پویا، فراگیر، تعاملی و فعال در تحول‌های تاریخی تبدیل شده است (قائم‌نیک، ۱۴۰۰، ص ۱۱۸۲). بر این اساس هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی بر پایه تعامل پویا میان شاخص‌های فرهنگی، روانی، سیاسی و اجتماعی در گذارهای تاریخی شکل گرفته است و بازتولید و بازتعریف این هویت به صورت پیوسته در کنار توسعه فناوری‌های امروزی به حفظ تعادل میان اصالت تمدنی و نوآوری خاصی انجامیده است تا بدون از دست رفتن ریشه هویتی به نیازهای روزمره نسل‌ها پاسخ دهد. این هویت تمدنی به سان میراثی کهن و تاریخی، الگویی زنده برای کنار آمدن با

چالش‌های هویتی، معنابخشی به زیست و ارتقای عزت ملی به نماد همزیستی خلاقانه میان ادیان، اقوام و فرهنگ‌های مختلف از طریق ترویج تساهل، عدالت و حق‌طلبی، توسعه گفت‌وگو و مدارا در پرتو حکمرانی اسلامی تبدیل شده و نشانگر تکیه جامعه ایرانی بر هویت بومی دینی به‌منظور مقاومت در برابر سلطه فرهنگ غربی و تحریف هویت‌ها، ارائه الگویی اخلاقی برای حل بحران‌های جهانی و تقویت گفتمان صلح، مقاومت و عدالت بشری در سایه فقه اسلامی ایرانی بوده است. براین‌مبنا هویت تمدنی اسلامی ایرانی از جمله مباحثی است که مورد علاقه پژوهشگران، دانشجویان، اساتید و محققان بوده است و بررسی و جست‌وجوی کلیدواژه در منابع علمی نشان می‌دهد که پژوهش در باب هویت اسلامی ایرانی از پرتکرارترین واژه‌ها بوده و در بازه زمانی ۱۳۸۹ الی ۱۴۰۴ حدود ۱۰۸ سند علمی در قالب مطالعه تجربی انجام شده است. با توجه به انباشت یافته‌های پژوهشی غنی و حجیم در این فاصله زمانی و فقدان الگوی راهبردی جامع از دلایل و عوامل مؤثر بر هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی (رتبه‌بندی عوامل) پژوهش حاضر قصد دارد به شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی به روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) بپردازد.

پرسش‌های پژوهش

۱. مهم‌ترین عوامل اجتماعی مؤثر بر تحقق هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی کدام‌اند؟
۲. مهم‌ترین عوامل فرهنگی مؤثر بر تحقق هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی کدام‌اند؟
۳. مهم‌ترین عوامل سیاسی مؤثر بر تحقق هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی کدام‌اند؟
۴. مهم‌ترین عوامل روانی مؤثر بر تحقق هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی کدام‌اند؟
۵. کدام‌یک از عوامل بیشترین و کدام‌یک کمترین تأثیر را بر تحقق هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی داشته است؟

اهمیت و ضرورت پژوهش

هویت نشان‌دهنده تعلق، وابستگی و در کل شناسنامه فرد در طول زندگی است که در روند تاریخی از نسل‌های گذشته آن را به ارث برده است. هویت اسلامی ایرانی نوعی پنداشت و احساس جمعی از طرف مردم ایران است که به سرزمین تاریخی ایران اسلامی تعلق دارد و این احساس براساس جغرافیا، تاریخ، فرهنگ، دین، زبان و هنجارهای سرزمینی و اجتماعی مشترک بین مردمی که در طول تاریخ با هم زیسته‌اند، رشد و تکامل یافته است. مهم‌ترین رکن این هویت عجین شدن هویت ایرانی با هویت اسلامی در گذر تاریخ است. مهم‌ترین کارکردهای این هویت مرزبندی نمادین میان انسان‌ها، گروه‌ها و سایر فرهنگ‌ها بوده است. این هویت نوعی از گروه‌بندی خودی/غیرخودی و مایی/آن‌هایی را خلق کرده، به سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در قالب مرزهای جغرافیایی با سایر هویت‌ها می‌انجامد. هویت اسلامی ایرانی به ترکیبی از آموزه‌های اسلامی و فرهنگ، تاریخ و تمدن ایرانی اشاره می‌کند که پس از ورود اسلام

به ایران شکل گرفته و در طول قرن‌ها به بلوغ رسیده است و همچون پلی میان گذشته و حال عمل می‌کند. این تمدن در جهان امروز نیز الگویی برای تعادل میان سنت و مدرنیته است. با توجه به اهمیت حفظ هویت تمدن محور اسلامی ایرانی پژوهش حاضر قصد دارد با مروری بر یافته‌های پژوهشی به روش فراترکیب کیفی شاخص‌های چندگانه را شناسایی و در گام دوم از طریق مقایسه زوجی و به روش سلسله‌مراتبی سطح اثرگذاری این شاخص‌ها بر هویت تمدن محور اسلامی ایرانی را لایه‌بندی کند.

پیشینه پژوهش

مطالعات پژوهشی زیادی درباره هویت اسلامی ایرانی انجام شده است که می‌توان به آثار و کتاب‌هایی از جمله هویت ایرانی (اشرف، ۱۳۹۵)، روایت غیرت و هویت در میان ایرانیان (تاجیک، ۱۳۸۴)، مشکل هویت ایرانیان (رجایی، ۱۳۸۶)، شکل‌گیری ملیت ایرانی (فتح‌اللهی، ۱۳۹۱)، بررسی تحولات تاریخی هویت ملی در ایران (کبیری، ۱۳۸۹) و تکوین جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران با تأکید بر دوره صفویه (گودرزی، ۱۳۸۷) اشاره کرد. همچنین نتایج پژوهش‌های تحریری زنگنه (۱۴۰۳)، جعفری هرنندی و ملکی‌ها (۱۴۰۳)، افرازکنجین (۱۴۰۲)، جلالی (۱۴۰۲)، رئیس‌الساداتی و پارسانیا (۱۴۰۲)، کلهری (۱۴۰۲)، مستوفی‌فر و نورزهی (۱۴۰۲)، خجسته (۱۴۰۱)، ریاحی و حسینی جیردهی (۱۴۰۱)، عجمی و همکاران (۱۴۰۱)، کریمی فرد (۱۴۰۱)، محکم‌کار و همکاران (۱۴۰۱)، باقری و باقری (۱۴۰۰)، بهرامی (۱۴۰۰)، بهرامی و ضیایی (۱۴۰۰)، دارش (۱۴۰۰)، داوری و همکاران (۱۴۰۰)، صمدی (۱۴۰۰)، کرمی‌زاده و رخشنده (۱۴۰۰)، مهدی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۰)، تبارمقری و آقاجانی (۱۴۰۰)، حمزه (۱۳۹۹)، علی دوست (۱۳۹۹)، نادری و همکاران (۱۳۹۹)، نوری (۱۳۹۹)، میربلوچ زهی و همکاران (۱۳۹۸)، فرمان و همکاران (۱۳۹۸)، میرزاپور و حیدری (۱۳۹۸)، مصطفوی (۱۳۹۷)، پیروزمند و همکاران (۱۳۹۶)، مقرب (۱۳۹۶)، اسدیپور و احمدی‌آهنگ (۱۳۹۵)، رهنما و همکاران (۱۳۹۵)، اسحاقی (۱۳۹۴)، پویش (۱۳۹۴)، دانی‌زاده جلودار (۱۳۹۴)، سمیعی اصفهانی و همکاران (۱۳۹۴)، محمدی و همکاران (۱۳۹۴)، احمدلو و مرشدی‌زاد (۱۳۹۳)، اسلامی‌نیا (۱۳۹۳)، اکوانی و موسوی‌نژاد (۱۳۹۳)، پوررسول و همکاران (۱۳۹۳)، سمیعی اصفهانی و همکاران (۱۳۹۳)، رشادی و حیدرخانی (۱۳۹۳)، احمدلو و همکاران (۱۳۹۲)، خاوری (۱۳۹۲)، سبحانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۲)، سبحانی‌نژاد و امیری (۱۳۹۲)، رستگاری یزد (۱۳۹۱)، سبحانی‌نژاد و امیری (۱۳۹۱)، موسوی و کلاتتری (۱۳۹۱)، طاهری‌نیا (۱۳۹۰)، افروغ و همکاران (۱۳۸۹)، علی‌اکبری و همکاران (۱۳۸۹) و محمدی (۱۳۸۹) نشان می‌دهد که هویت اسلامی ایرانی و شکل‌گیری چنین تمدنی نیازمند پژوهش، مطالعه و نقد و بررسی آثار علمی تاریخی است. مطالعات و پژوهش‌های متعدد و مختلفی در فاصله زمانی ۱۳۸۹ الی ۱۴۰۳ به روش‌های مختلف اجرا شده

است. با توجه به فقدان الگوی راهبردی برگرفته از نتایج پژوهش تجربی کاربردی پژوهش فعلی قصد دارد با مرور و جمع‌بندی آثار علمی موجود در منابع علمی نورمگز، مگ ایران، ایران داک و پایگاه علمی جهاد دانشگاهی یافته‌های آن‌ها در قالب الگوهای اجتماعی، فرهنگی، روانی و سیاسی را ترکیب و تحلیل کرده، الگویی جامع برای هویت اسلامی ایرانی ارائه کند.

چارچوب مفهومی پژوهش

۱. هویت

هویت به مفهوم آگاهی مشترک و احساس تعلق فرد به سرزمین، فرهنگ، دین، زبان و تاریخ است و ریشه در پدیده ملت دارد. ملت به گروهی از انسان‌ها می‌گویند که سرزمین، دین، فرهنگ و زبان مشترک و تاریخ خود را دارند (احمدی، ۱۳۹۰، ص ۸۰). به‌طور کلی هر ملتی که در سرزمین خاص جغرافیایی تکوین و استقرار یافته و در طی تاریخ خود سبک زندگی، زیست و علایق منحصر به فردی داشته است که آن را از ملت‌های دیگر متمایز می‌کند، یک هویت ملی را می‌سازد (ربانی، ۱۳۸۱، ص ۸۸).

۲. هویت اسلامی ایرانی

به‌لحاظ تاریخی پیش از ورود اقوام آریایی به سرزمین ایران تمدن‌های کهنی از جمله شهر سوخته سیستان، عیلام، سیلک کاشان و اوراتوری آذربایجان در این سرزمین وجود داشته است و به‌طور کلی نظام سیاسی ایران بیش از ۲۵۰۰ سال سابقه دارد. تاریخ چند هزار ساله جامعه ایرانی از مهم‌ترین عناصر سازنده و خالق هویت ملی ایرانیان تلقی می‌شود که نشان‌دهنده آغازین دوران شکل‌گیری روح جمعی و دیرینه بودن هویت ملی ایرانیان است (احمدی، ۱۳۹۰، ص ۳۸۳). به‌زعم اسمیت هویت ایرانیان از عهد باستان وجود داشته است و استمرار آن در دوره ساسانیان به چشم می‌خورد (اسمیت، ۲۰۰۰، ص ۴۴). اسلام و تشیع رکن مهم هویت ملی ایرانیان بوده است و تلفیق دو عنصر ایرانی و اسلامی را می‌توان شکل‌دهنده هویت ایرانی نامید. به‌طور کلی هویت ملی ایرانیان سه لایه اصلی دارد: الف. ایران باستان که بعد ایرانی هویت ملی است؛ ب. اسلام که در چهارده قرن اخیر عنصر مهم هویت‌سازی در بین ایرانیان بوده است؛ ج. مدرنیته که از دوران قاجار شروع شده و بر اندیشه‌های سنتی تأثیر عمیقی گذاشته است (گودرزی، ۱۳۸۷، ص ۹۸). بعد از ظهور و نفوذ اسلام در ایران هویت‌های اسلامی و ایرانی با هم ترکیب شدند و ادغام یافتند (اسدیور و احمدی آهنگ، ۱۳۹۵، ص ۳۶). به‌لحاظ تاریخی با تأسیس حکومت صفویه مذهب اسلام رسمیت یافته، در شکل‌دهی به هویت ایرانی نقش پررنگ‌تری را ایفا کرد. این مذهب آیینی است که بر حقانیت پیروان امام علی (ع) و پیامبر گرامی (ص) تکیه دارد (حسینی فر و عباس‌زاده مرزبالی، ۱۳۹۹، ص ۴۷). بشر در طی

تاریخ خود برای حفظ، بقا و ماندگاری به فکر دفاع از خویشتن بوده و هویت راه چاره چنین مسئله‌ای بوده است (اسدپور و احمدی آهنگ، ۱۳۹۵، ص ۳۴). ماهیت و شکل هویت گروهی مانند ساختار هویت فردی موضوع مطالعات نظری و تجربی است (سندرز، ۲۰۰۲، ص ۳۲۹) و به‌طور عمومی برای تعریف و توصیف احساس خود، وابستگی گروهی، موقعیت‌های ساختاری و پایگاه انتسابی و اکتسابی به کار می‌رود. هویت نتیجه پنداشت درون‌ذهنی فرد، خود انعکاسی و ویژگی بیرونی انسان‌ها (دیلون، ۱۹۹۵، ص ۲۵۰) و از مسائل اصلی شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی بوده است. هویت هر ملت و جامعه‌ای ریشه در باورها، ارزش‌ها، آداب‌ورسوم و تاریخ کلی آن ملت داشته، همین امر رفتار جمعی آن گروه با جهان و دنیای پیرامون را مشخص می‌کند (اشرفی، ۱۳۸۴، ص ۱۰۶). هویت ایرانی در طی تاریخ شکل گرفته است و هویت ملی به معنای احساس تعلق و وفاداری به عناصر و نمادهای مشترک در اجتماع ملی است. دین همزاد بشری بوده و از آغاز تاریخ زندگی بشر هیچ‌گاه از بین نرفته است. برخورداری از دین و تعالیم مذهبی مشترک و پایبندی و وفاداری به آن و آیین‌های مذهبی در فرایند شکل‌گیری هویت مؤثر بوده است (زمانی محبوب، ۱۳۹۰، ص ۳۱). هویت تمدنی اسلامی در نقش سطح عالی هویت چندوجهی و پیچیده است (مددلو و عباس‌زاده باویلی، ۱۴۰۲، ص ۱۷۰) و به ساختار فرهنگی، هنجاری و ارزشی مختص جهان اسلام بستگی دارد. هویت در قالب شکلی از آگاهی جمعی فردی متبلور شده، سرمایه اجتماعی و ملی را در جامعه مدنی خلق می‌کند. مهم‌ترین گونه هویت، هویت اسلامی است که شامل گرایش و تمایل مثبت به عوامل و الگوهای انسجام‌بخش و یکپارچه‌کننده در سطح واحد دینی و فرهنگی کشور است (مرشدی‌زاد و احمدلو، ۱۳۹۶، ص ۶۸). هویت اسلامی در واقع نشان‌دهنده احساس تعلق و تعهد به جامعه دینی است (ایمان و روحانی، ۱۳۹۲، ص ۱۲۹). هویت ملی به آثار مادی، فرهنگی و تاریخی مرتبط با فرهنگ اسلامی ایرانی اطلاق می‌شود که همراه با آگاهی و تعلق خاطر جمعی به تاریخ، دین، جغرافیا و سرزمین مشترک است (احمدپور و سراج‌زاده، ۱۳۹۸، ص ۶) و این هویت در سه رکن دین اسلام، زبان و ادبیات فارسی و تاریخ مشترک معنا یافته است. جامعه ایران همیشه کانون فرهنگ و تمدن‌های مختلفی از جمله اسلام بوده است (فرزند رضایی و جانعلی‌زاده چوب‌بستی، ۱۳۹۷، ص ۱۸). در هویت اسلامی بر انسجام و همبستگی اجتماعی، تنوع فرهنگی و حقوق شهروندی در حکم مبانی هویتی تأکید شده است (رسول‌زاده و شیخ‌الاسلامی، ۱۳۹۲، ص ۱۵). این هویت با ورود اسلام به ایران رنگ‌وبوی تازه‌ای به خود گرفته و گرایش فطری به خداوند، حقانیت، مقاومت در برابر باطل، خدامحوری و تعهد اجتماعی از عناصر فرهنگی جامعه ایرانی شده است (راشدی و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۵۵). در فرهنگ ایرانی هویت ملی نزدیک به مفهوم مدرن آن با آگاهی تاریخی فرهنگی و سرزمینی از ایران وجود داشته، این آگاهی ملی از دوره باستان به دوران اسلامی و مدرن منتقل شد (اشرف، ۱۳۹۵، ص ۲۲۳ و رمضان‌زاده و بهمنی قاجار، ۱۳۸۷، ص ۷۸). این هویت تجمیعی از افسانه‌ها، اسطوره، دین و تابوهاست که به استمرار و تداوم آن در تاریخ

سرزمین ایران انجامیده (بشیریه، ۱۳۸۳، ص ۸۰۱ و رجایی، ۱۳۸۶، ص ۶۹) و تفاوت، تمایز و برتری را در تقوا، خلوص، ایمان، پاک‌دامنی و حقانیت قرار داده است (ایمان و روحانی، ۱۳۹۲، ص ۱۲۹). هویت اسلامی ایرانی به ایجاد هویت مشترکی به نام امت اسلامی کمک کرده و پیروان خود را با دین جهانی اسلام به همدیگر گره و پیوند زده و رسالت جمعی آن‌ها را نهادینه‌سازی اسلام و پیروزی مظلوم بر ظالم و حق بر باطل کرده است. باور به دین اسلام، تقید به ظواهر اسلامی، عمل به احکام و مناسک اسلامی و آیین‌ها و مناسبت‌های مشترک دینی تاریخ مشترک اسلامی (بابایی زارچ، ۱۳۸۳، ص ۱۹۵)، تعلق و تعهد افراد ایرانی به باورها و ارزش‌های دینی، انجام رفتارها و مناسک فردی و جمعی دین، داشتن تجربه و حس دینی و برخورداری از هویت دینی (حاجیانی، ۱۳۸۸، ص ۳۶۰) از بنیان‌های اساسی هویت اسلامی ایرانی محسوب می‌شوند.

روش شناسی پژوهش

روش پژوهش از نوع روش فراترکیب^۱ و سلسله‌مراتبی است. روش فراترکیب استفاده‌شده از نوع استقرایی کیفی و الگوی تحلیل سندلوسکی و باروسو است. محقق در اصل داده‌های ثانویه حاصل از سایر مطالعات را برای پاسخ‌گویی به نتایج تحقیق خود با هم ترکیب کرده، نتایج جدیدی در قالب شاخص، مفاهیم اصلی و مقوله خرد به دست می‌آورد. براین اساس در بازه زمانی پژوهش (۱۳۸۹ الی ۱۴۰۳) از جامعه آماری ۱۰۸ سند به روش عمدی غیراحتمالی به دست آمد که از طریق غربالگری و گزینش ۵۶ سند در تحلیل نهایی باقی ماندند. بعد از استخراج عوامل اصلی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر بر هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی تلاش شد با بهره‌گیری از فن تحلیل سلسله‌مراتبی و با کمک نرم‌افزار AHP مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تمدن اسلامی ایرانی اولویت‌بندی شود. برای محاسبه اهمیت نسبی هریک از این عوامل پرسش‌نامه‌ای مطابق با فرمت پرسش‌نامه‌های AHP (مقایسه زوجی دویه‌دو) برای نیل به نظر کارشناسان و خبرگان درباره اهمیت مقادیر آن مورد پژوهش طراحی و اجرا شد. پرسش‌نامه در اختیار ۱۵ نفر از پژوهشگران، خبرگان، متخصصین دانشگاهی، کارشناسان و استادان هیئت‌علمی متخصص در حوزه علوم اجتماعی، سیاسی، روان‌شناختی، اقتصادی و فرهنگی در دانشگاه محقق اردبیلی، دانشگاه تهران، دانشگاه امام حسین (ع) و دانشگاه گیلان قرار گرفته، نظر آن‌ها در مورد اهمیت شاخص‌ها و مؤلفه‌های اصلی به دست آمد. انتخاب حجم نمونه مقتضی (۱۵ نفر) از هریک از این گروه‌ها مرتبط با اصول کیفی نمونه‌گیری ناهمگن به منظور ارتقای دامنه عقاید و شناخت گروه‌های مختلف حوزه علوم انسانی درباره مسئله هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی بود.

.....
1 . Meta-synthesis.

یافته‌های پژوهش

نمونه‌گیری به‌لحاظ شیوه ۷۷ درصد هدفمند (تعمدی)، ۸ درصد تصادفی ساده، ۶ درصد تصادفی خوشه‌ای، ۷ درصد طبقه‌ای و ۲ درصد در دسترس بوده است.

هویت قومی کل پژوهش در ۸۳ درصد فارس، ۷ درصد کرد، ۲ درصد آذری، ۲ درصد عرب، ۲ درصد بلوچ، ۲ درصد ترکمن و ۲ درصد مازنی بوده است.

روش اجرای مطالعات ۳۸ درصد کیفی (تحلیل محتوا)، ۳۲ درصد کیفی (مصاحبه) و ۳۰ درصد کمی (پرسش‌نامه) بوده است.

رشته تحصیلی ۵۰ درصد علوم تربیتی، ۱۵ درصد علوم سیاسی، ۱۸ درصد علوم اجتماعی، ۴ درصد الهیات، ۲ درصد اقتصاد، ۵ درصد روان‌شناسی، ۳ درصد علوم جغرافیا و ۳ درصد انتظامی بوده است.

نوع پژوهش در ۵۵ درصد مقاله پژوهشی، ۲۳ درصد مقاله کنفرانسی و ۲۲ درصد پایان‌نامه کارشناسی ارشد بوده است.

الف. عوامل فرهنگی

جدول ۱. عوامل فرهنگی

میانگین کلی	رتبه	میانگین نرمال شده	میانگین	مقوله فرعی	مقوله اصلی
۴/۳۲۵	۱	۰/۲۵۵۷	۴۰۰۷	اقدام‌های آگاهی‌بخشی هویت ملی، ارتقای دانش میزان ضرورت حفظ استکبارستیزی، اهمیت حمایت از مستضعفان، توجه به ظلم و استکبارستیزی در کتب درسی، آیین نیکوکاری اجتماعی، برگزاری مراسم‌های ملی، آموزش اصول صحیح الگوی هویت ایرانی اسلامی در مدارس، طراحی برنامه‌های رشد و پرورش دانش‌آموزان در راستای این فرهنگ، اختصاص دروسی تحت عنوان الگوی هویت اسلامی ایرانی، کتاب‌های خاص کودکان، بازی‌های سنتی و رایانه‌ای، تشویق و ترغیب دانشجویان به تحقیق و تفحص در حوزه اسلام، محتوای برنامه درسی معیارهای هویت اسلامی دینی، برنامه‌های غیررسمی، فعالیت‌های فوق‌برنامه، انتقال دانش به جهان و تشکیل شورای عالی تمدن اسلامی ایرانی	نهادهای علمی آموزشی

ادامه جدول ۱. عوامل فرهنگی

میانگین کلی	رتبه	میانگین نرمال شده	میانگین	مقوله فرعی	مقوله اصلی
	۲	۰/۲۵۴۴	۴۰۰۵	جامعه‌پذیری فرهنگی، توجه به پیشینه تاریخی نظام آموزش و پرورش، اعتدال تربیتی، نظم و انضباط تربیتی، ترویج صفات نیک انسان، سبک تربیتی اسلامی، آموزش درستی، تقویت پرهیزکاری، از خودگذشتگی، فداکاری جمعی، شهامت و جوانمردی نسبت به آینده فرهنگ، توجه به انصاف و میانه‌روی، هویت فرهنگی، رعایت حجاب و پوشش اسلامی، تصحیح منابع موجود، ایجاد تشکلهای اسلامی دانشجویی و تصحیح روند حاکم، تشویق به دشمن‌ستیزی دانش‌آموزان، تشویق به اعتقاد عملی و قلبی و اهمیت به پوشش اسلامی	جامعه‌پذیری و انتقال فرهنگی
۴/۳۲۵	۳	۰/۲۵۱۳	۴۰۰۰	پایبندی به جوهر دین، دل‌بستگی جمعی به دین، اهمیت به شعائر مذهبی، پایبندی به آیین‌های مذهبی، وفاداری به دین و اسلام، باور به موهبتی الهی، هویت مذهبی، دوری از محرّمات و عمل به سفارش‌های اسلام، دین و هویت دینی، پذیرش وجود خدای یگانه، اعتقاد به مبدأ و معاد، مشارکت در مراسم دینی، حضور در مساجد، برداشت فرد از میزان مذهبی بودن، میزان انس با قرآن و عترت (ع)، میزان ایمان و انجام عمل صالح در جامعه، میزان مشارکت در مناسبت‌های مذهبی، مردم‌سالاری دینی، نهادینه‌سازی امور معنوی و اخلاقی، ایمان به خدا و ترکیب عقلانیت و معنویت	باورهای دینی
	۴	۰/۰۶۳۷	۳۰۵۴	میزان احترام به نمادهای ملی، علاقه به آگاهی از تاریخ ایران، فخر به ایرانی بودن، سرمایه فرهنگی، آگاهی تاریخی، میزان آگاهی از گذشته، مطالعه حوادث انقلاب، شناخت اصول قانون اساسی، آشنایی با اساطیر و تاریخ اسلام، برنامه درسی معنوی، آموزش ایثار و فداکاری، نگرش اسلامی، گفتمان هویت اسلامی ایرانی، مقاومت در برابر سلطه و مقاومت در مقابل استعمار غربی	سواد فرهنگی تاریخی

ادامه جدول ۱. عوامل فرهنگی

میانگین کلی	رتبه	میانگین نرمال شده	میانگین	مقوله فرعی	مقوله اصلی
۴/۳۲۵	۵	۰/۰۶۸۴	۳.۴۱	<p>میزان افتخار به میراث‌های فرهنگی اسلامی، صبر، عفو و گذشت، تربیت، شجاعت و اخلاص، توجه به تواضع و فروتنی، بصیرت و وفاداری، اخلاق و آداب انسانی، داستان، قصه و بازی، تلاش به حق‌گرایی، تمیز بین حق و باطل، سبک زندگی هویت اسلامی، تأکید بر هویت ملی معماری و تزئین منزل ایرانی، آموزش سبک زندگی اسلامی در مهدکودک‌ها و مدارس، سبک زندگی سنتی ایرانی، ارتباط اسباب‌بازی با الگوی اسلامی، آموزش درست زبان فارسی، سبک زندگی هنجاری، الگوی دفاع از حق و مظلوم، تفریح ساده و سالم، اوقات فراغت به شیوه بومی، اهمیت به فرهنگ عاشورایی، ترویج عدالت اسلامی، پشتیبانی از محرومان و مظلومان، عدالت‌خواهی، رعایت حجاب، توجه به فرهنگ غنی اسلامی، تولید مجدد دین در عرصه حقیقت‌خواهی و معنویت‌گرایی و ولایت‌مداری، فرهنگ ایرانی اسلامی، مبانی معرفتی هویت اسلامی ایرانی، وقف، زکات، امر به معروف، زبان فارسی و میراث مشترک تاریخی، حقوق بشر مبتنی بر فقه، مساجد ایرانی، جشن نوروز، اشعار حماسی و معماری، توجه به زکات و خمس، عدالت اقتصادی اسلامی، توجه به اعیادی مانند فطر و نوروز، حفظ الگوهای غذایی سنتی و پاسداشت هنرهای تجسمی اسلامی و تاریخی</p>	سبک زندگی اسلامی ایرانی
	۶	۰/۰۶۵۹	۳.۳۴	<p>تبلیغات رسانه‌ای، شبکه‌های اجتماعی مجازی، فضای مجازی، وسایل ارتباط جمعی، ارائه بسته‌های فرهنگی و طراحی نرم‌افزارها، برنامه‌های تلویزیون، اینترنت و رایانه، میزان استفاده از رسانه‌های جمعی، عضویت در شبکه‌های اجتماعی، استفاده از رسانه‌های داخلی، سواد اطلاعاتی داشتن، الگوسازی از طریق رسانه، فضای آموزشی رسانه‌ای، مصرف رسانه داخلی، استفاده از دیپلماسی رسانه‌ای و توجه به سینما و نهادهای فیلم</p>	سواد مجازی رسانه‌ای
	۷	۰/۰۶۴۳	۳.۳۱	<p>اجتناب از مادی‌گرایی و مصرف‌گرایی، کاهش اهمیت تجمل‌گرایی، مانع از ترویج سکولاریسم و فرهنگ غربی، مقاومت در برابر تغییر ارزش‌های ملی، مبارزه علیه استبداد و استعمار خارجی، مبارزه با ظالم و زورگویان، مبارزه با استیلاجویی فرهنگی، ممانعت از هرج‌ومرج و تروریسم داخلی، مقاومت در برابر استعمار و استحاله و مقابله با استعمار فرهنگی</p>	مبارزه با سبک زندگی غربی

ب. عوامل اجتماعی

جدول ۲. عوامل اجتماعی

میانگین کلی	رتبه	میانگین نرمال شده	میانگین	مقوله فرعی	مقوله اصلی
۳/۶۶	۲	۰/۰۹۹۴	۳/۸۱	هویت‌های ملی، رشد و پرورش کودک، هنجارهای ملی، توسعه هویت اجتماعی، اهمیت دادن به آثار ملی، حفظ ارزش لباس و هویت ملی، توسعه تعلق وطنی، تقویت هویت ملی توسط نظام رسمی آموزش و پرورش، بالا بردن تعلق به نظام، حفظ فرهنگ و هویت جمعی، ارتقای هویت اجتماعی، وابستگی ملی، نگرش ملی‌گرایانه، عرق (غیرت) ملی	پرورش هویت ملی
	۱	۰/۰۹۸۹	۳/۸۳	تعلق اجتماعی، پیوند به نظام اجتماعی، قانون‌گرایی، انسجام اجتماعی، مقاومت و دفاع در برابر دشمن، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، آگاهی و تعلق اجتماعی، تعلق سرزمینی، همدلی اجتماعی، کمک و یاری‌رسانی در سطح ملی، نوع‌دوستی، انسجام خانواده، همبستگی اسلامی و ملی و اتحاد جهان اسلام	سرمایه اجتماعی
	۳	۰/۰۹۴۵	۳/۶۴	اعمال استادان، تأثیر دوستان، استفاده از نخبگان علمی، برجسته‌سازی اندیشمندان اسلامی در دانشگاه، آشنایی با بزرگان در منابع آموزشی، تدوین فیلم و مستند از برجستگان دینی و علمی، بازدید از موزه و افتخارات ملی، میزان احساس تعلق به مشاهیر دینی و اسلامی و گروه همسالان و بازی‌ها	لگوی مرجع و نخبگان
	۴	۰/۰۸۸۰	۳/۳۹	وابستگی خانواده به‌نظام، باورهای اسلامی خانواده، آموزش و تربیت فرزند بر آیین اسلامی، تعصب و عشق به هویت ایرانی، حضور خانوادگی در مناسبت‌های ملی مذهبی، اعتماد والدین به نظام سیاسی، مشارکت ملی، جهت‌گیری هم‌نوایی، جهت‌گیری گفت‌و شنود، نظام اخلاقی مبتنی بر جوانمردی، احترام به بزرگ‌تر، توجه به حقوق زن و مرد در فقه، توجه به نقش زنان در انتقال به نسل بعدی و حضور زنان در دانشگاه‌ها و مدارس و سیاست	جامعه‌پذیری نهاد خانواده

ج. عوامل سیاسی

جدول ۳. عوامل سیاسی

میانگین کلی	رتبه	میانگین نرمال شده	میانگین	مقوله فرعی	مقوله اصلی
۳.۵۶	۵	۰/۰۲۷۷	۳.۳۹	بعد سیاسی هویت اسلامی ایرانی، تحقق تمدن اسلامی، جهانی شدن هویت اسلامی، بساختن جهان معنایی جدید، تقویت هویت سیاسی، تعلق به دولت، تعلق به ارزش‌های مشروعیتی	خلق هویت سیاسی اسلامی ایرانی
	۴	۰/۰۷۵۹	۳.۴۲	ادغام دین و سیاست، ترویج آموزه‌های ناب انقلاب اسلامی در سیاست، بهره‌گیری از ظرفیت‌های هویت، هویت اسلامی، هویت سیاسی، هویت اعتقادی	تعامل دین و سیاست
	۱	۰/۰۷۱۰	۳.۷۰	حضور در مراسم سیاسی، اعتماد سیاسی، عدالت سیاسی، هم‌گرایی با نظام، استقلال همه‌جانبه، روحیه تعاون و همکاری، شرکت در رویدادهای اجتماعی، ارتباط با هیئت‌های سخنرانی، مشارکت در انتخابات، حمایت از نظام سیاسی، جامعه‌پذیری سیاسی	سرمایه سیاسی
	۳	۰/۰۷۰۳	۳.۴۵	ارتقای سواد سیاسی، تربیت سیاسی، آگاهی سیاسی، ارتقای فرهنگ سیاسی، دانش و نگرش سیاسی، توجه به حقوق شهروندی، قانون‌گرایی، احترام به نظر دیگران	سواد و دانش سیاسی
	۲	۰/۰۷۶۱	۳.۶۹	مردم‌سالاری دینی، حکمرانی عملی، توجه به سازوکارهای شفافیت و پاسخ‌گویی، عدالت سیاسی، کاهش تبعیض، توجه به آزادی مدنی در راستای دین و قانون اساسی، حکمرانی عدالت‌گرا، تأکید بر شریعت و اخلاق دینی، مشارکت مردمی، مبارزه با فساد، استفاده از روشنفکران و نخبگان و برابری میان قومی	حکمرانی اسلامی

د. عوامل روانی

جدول ۴. عوامل روانی

میانگین کلی	رتبه	میانگین نرمال شده	میانگین	مقوله فرعی	مقوله اصلی
۳.۲۹	۱	۰/۰۶۹۷	۳.۳۹	معنابخشی به فرد، خودباوری، عزت‌نفس، خوش‌بینی، امیدواری، اعتمادبه‌نفس، احساس ارزشمندی و احترام، رضایت از زندگی و سلامت روانی و اخلاقی	سرمایه روان‌شناختی
	۲	۰/۰۶۶۸	۳.۲۵	هویت‌سازی، شکل‌گیری هویت فردی، خودآگاهی، شکوفا کردن استعداد و تقویت توانایی‌های نهفته فرد	هویت‌یابی
	۳	۰/۰۶۶۶	۳.۲۴	شخصیت فردی، روابط میان فردی، معرفت‌شناختی، توسعه رابطه انسان با وجود متعالی، خودکفایی و اخلاقیات، شکل‌گیری شخصیت فرد، استقلال عاطفی و رفتاری، رفع نیاز روحی و روانی افراد، مسئولیت‌پذیری و رهبری اخلاقی	شخصیت‌سازی
	۴	۰/۰۵۶۱	۳.۲۱	میزان علاقه‌مندی به روحیه بسیجی، علاقه به خدمت داوطلبانه و جهادی، میزان تمایل به دفاع از نظام، میزان آمادگی برای ایثار و شهادت، میزان علاقه به امام‌خمینی و مقام معظم رهبری	انگیزه و تمایل درونی

رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر تحقق هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی

نتایج حاصل از تحلیل سلسله‌مراتبی و مقایسه‌های زوجی میان عوامل مؤثر بر هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی آشکار ساخت که اولویت اصلی و مؤثر بر هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی در مطالعات و پژوهش‌های صورت‌گرفته در ایران عبارت از عوامل فرهنگی (۰/۲۵۵۷)، عوامل اجتماعی (۰/۲۵۴۴)، عوامل سیاسی (۰/۲۵۱۳) و عوامل روانی (۰/۲۳۸۶) هستند که به ترتیب شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی اثرگذاری بیشتر و ارجحیت بالا دارند و شاخص‌های سیاسی و روانی در کل مجموعه در اولویت آخر قرار گرفته‌اند و کم‌اهمیت‌ترین هستند.

جدول ۵. رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی براساس معیار AHP

میانگین کل	میانگین رتبه‌ای	میانگین نرمال شده	میانگین کل عوامل اصلی	مؤلفه فرعی برحسب ارجحیت	سطح اثرگذاری	شاخص
۳/۷۰۷۵	۳/۳۵۴۲	۰/۲۵۵۷	۴/۳۲	نهادهای علمی آموزشی (۴/۰۷)، جامعه‌پذیری و انتقال فرهنگی (۴/۰۵)، باورهای دینی (۴/۰۰)	رتبه اول	فرهنگی
		۰/۲۵۴۴	۳/۶۶	سرمایه اجتماعی (۳/۸۳)، پرورش هویت ملی (۳/۸۱)، الگوی مرجع و نخبگان (۳/۶۴)	رتبه دوم	اجتماعی
		۰/۲۵۱۳	۳/۵۶	سرمایه سیاسی (۳/۷۰)، حکمرانی اسلامی (۳/۶۹)، سواد و دانش سیاسی (۳/۴۵)	رتبه سوم	سیاسی
		۰/۲۳۸۶	۳/۲۹	سرمایه روان‌شناختی (۳/۳۹)، هویت‌یابی (۳/۲۵)، شخصیت‌سازی (۳/۲۴)	رتبه چهارم	روانی
				نرخ سازگاری-۱	۱۴/۸۳	

نتیجه‌گیری

دغدغه و مسئله اصلی پژوهش دست یافتن به الگوها و عوامل مؤثر بر تحقق هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی است. برای پاسخ به آن در گام اول نتایج مطالعه‌های صورت‌گرفته در فاصله زمانی ۱۳۸۹ الی ۱۴۰۳ به روش فراترکیب شناسایی و احصا شده، در گام دوم متخصصان به روش مقایسه زوجی و سلسله مراتبی اهمیت و میزان ارجحیت شاخص‌ها را رتبه‌بندی کردند؛ به طوری که چهار سطح و لایه در این امر شناسایی شدند.

الف. سطح و لایه اول اثرگذاری: عوامل فرهنگی

تحقق تمدن اسلامی ایرانی علمی همچون آرمانی کلان نیازمند هم‌گرایی بین چندین مؤلفه فرهنگی از جمله آموزش فرهنگی، جامعه‌پذیری فرهنگی، دین‌داری، سواد فرهنگی تاریخی، سبک زندگی اسلامی

ایرانی، سواد رسانه‌ای و مبارزه با سبک زندگی غربی است که هریک به‌نوبه خود نقش اساسی در شکل‌گیری این تمدن ایفا می‌کنند. مطابق نتایج پژوهش نهادهای علمی آموزشی (۴۰۰۷)، جامعه‌پذیری و انتقال فرهنگی (۴۰۰۵)، باورهای دینی (۴۰۰۰)، سواد فرهنگی تاریخی (۳۰۵۴)، سبک زندگی اسلامی ایرانی (۳۰۴۱)، سواد مجازی رسانه‌ای (۳۰۳۴) و مبارزه با سبک زندگی غربی (۳۰۳۱) به ترتیب بیشترین ضریب اهمیت را بر این فرایند دارند. آموزش فرهنگی به معنای انتقال ارزش‌ها، هنجارها، نمادها و میراث فرهنگی از طریق نظام‌های رسمی و غیررسمی آموزش با تقویت هویت ملی و اسلامی با آموزش تاریخ، ادبیات، هنر و ارزش‌های اخلاقی مشترک، ایجاد حس تعلق به تمدن اسلامی ایرانی، تقویت خودباوری فرهنگی در برابر فرهنگ‌های مهاجم و پرورش نسلی که هم‌زمان از میراث گذشته آگاه بوده، برای تحولات علمی، تمدنی و فرهنگی آماده می‌شوند، حیاتی به نظر می‌رسد. آگاهی بخشی به افراد درباره هویت ملی و ایجاد فرهنگ و دانش مبارزه با فرهنگ استکبار و استعمار از طریق برجسته‌سازی حمایت از فرهنگ مظلومیت حق و دفاع از حقانیت در آیین‌های آموزشی دانشگاهی می‌تواند به هویت اسلامی ایرانی کمک شایانی کند. به طوری که این آموزش علمی و اقناعی از طریق اختصاص و تدوین درس‌های آموزشی متنوع به هویت اسلامی ایرانی و پیوند ذهنی دانش‌آموزان با برنامه‌های اسلامی در قالب آموزش و تعلیم بستری بر آغاز شکل‌گیری هویت اسلامی ایرانی در قالب جامعه‌پذیری به معنای انتقال مفاهیم و ارزش‌های اسلامی از طریق مطالعه‌ها و پیشینه تاریخی در قالب آموزش و تعلیم دهی است؛ به طوری که ایجاد نظم و انضباط آموزشی و ترویج خلق‌وخوی و صفات نیک اسلامی به سبک اسلامی می‌تواند به هویت اسلامی ایرانی کمک کند؛ به طوری که فرهنگ صلّه ارحام، پرهیزگاری، ایثار و نوع‌دوستی، جوانمردی و همچنین الزام به رعایت پوشش و سبک رفتاری اسلامی بسترهای آغازین رشد و توسعه عناصر اسلامی ایرانی هستند. این جامعه‌پذیری و انتقال فرهنگی همچون فرایند درونی‌سازی ارزش‌ها و الگوهای فرهنگی از طریق خانواده، نهادهای دینی، رسانه‌ها و گروه‌های اجتماعی از طریق نهادهای سازنده سبک زندگی اسلامی ایرانی در رفتارهای روزمره (مثل احترام به خانواده، میانه‌روی و اخلاق محوری)، کاهش شکاف بین‌نسلی با انتقال کارآمد ارزش‌ها به نسل جوان و تقویت هم‌بستگی اجتماعی بر پایه اشتراک‌های فرهنگی و دینی شرط تداوم هویت اسلامی ایرانی است. در کنار آن پایبندی به آموزه‌ها و ارزش‌های دینی اسلام همچون محور هویت و اخلاق با ارائه چارچوب اخلاقی برای پیشرفت علمی (مثلاً علم برای خدمت به انسانیت، نه سلطه‌گری)، تقویت روحیه جهادی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی در راستای اهداف تمدنی و ایجاد هماهنگی بین عقلانیت علمی و تعهد دینی (مانند الگوهای دانشمندان مسلمان در تمدن اسلامی کلاسیک) فرایندهای تمدن اسلامی را پویا می‌کند و سرعت می‌بخشد. دین‌داری و ترویج باورهای دینی از طریق دانشگاه، مساجد محله و مدرسه و سازمان‌ها، رعایت شعائر دینی و وفاداری به اسلام و تقدیرهای الهی در زندگی و امور آموزشی که بر دو امر بایدها و نبایدهای اجتماعی تأکید دارد، بسترهای هویت

اسلامی ایرانی را رقم می‌زند؛ به طوری که با پذیرش خدای متعال و یکتا و رعایت نهی از منکر و امر به معروف که ستون دین اسلام را شکل می‌دهد، به نهادینه شدن دین اسلام و درنهایت هویت اسلامی ایرانی می‌انجامد. آگاهی تاریخی اشاره به میزان دانش، اطلاعات و سواد تاریخی فرهنگی فرد نسبت به اسلام و ایران دارد؛ به طوری که داشتن علاقه و تعلق به تاریخ ایران و افتخار نمودن به هویت اسلامی و ایرانی با کسب آگاهی و مطالعه حوادث تاریخی نشانگر بازاندیشی و تولید این هویت است. بازخوانی مشاهیر و اساطیر تاریخی اسلامی در برنامه و متون درسی و داشتن نگرش اسلامی ایرانی همراه با سواد تاریخی یا درک عمیق از رویدادها، تجربیات و درس‌های تاریخ ایران و اسلام از طریق جلوگیری از تکرار اشتباه‌های گذشته (مثل وابستگی علمی یا تقلید کورکورانه از جهان غرب)، الهام‌گیری از دستاوردهای تمدنی پیشین (مثل جندی‌شاپور، مکتب اصفهان و دانشمندان عصر طلایی اسلام) و تقویت غرور ملی و اسلامی با بازخوانی موفقیت‌های تاریخی در علم، فلسفه و هنر به حفظ و پایداری تمدن اسلامی ایرانی می‌انجامد. همچنین نتایج نشان داد که سبک زندگی اسلامی ایرانی با داشتن الگوهای زیست اسلامی و ایرانی از جمله صبر و تحمل در زندگی، عفو و گذشت، تربیت اخلاق و نیکوکاری اسلامی و فروتنی در زندگی در ذات این هویت نهفته است. اخلاق و آداب اسلامی انسانی از طریق فقهای دینی و عالمان تاریخی، تمایز بین حق و باطل، معماری و تزئین‌های اسلامی در زندگی و فعالیت‌های روزمره، آموزش در مدارس و مهدکودک‌ها و بازگشت به سبک زندگی ساده و سالم و در قالب اوقات فراغت در عصر جهانی شدن زمینه‌ساز هویت تمدن‌محور اسلامی است. از طرفی توجه به فرهنگ عاشورایی و ترویج عدالت اسلامی اجتماعی و دفاع از محرومان و مظلومان جامعه و جهان الگوی زندگی مبتنی بر ترکیبی از ارزش‌های اسلامی و ویژگی‌های فرهنگی ایرانی مثل مهمان‌نوازی، ساده‌زیستی و تأکید بر خانواده با ایجاد تمایز هویتی از سبک زندگی مصرف‌گرا و فردمحور غربی، تقویت اقتصاد مقاومتی با الگوهای مصرف منطقی و تولید داخلی، ترویج هنر و معماری مبتنی بر مفاهیم اسلامی ایرانی (مثل استفاده از نقوش اسلیمی و مفاهیم عرفانی) و در کنار آن استفاده از سواد رسانه‌ای در نقش توانایی تحلیل انتقادی محتوای رسانه‌ای و تشخیص اهداف پنهان آن و مقابله با تهاجم فرهنگی و نفوذ سبک زندگی غربی از طریق شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های خارجی، تولید محتوای رسانه‌ای مبتنی بر ارزش‌های اسلامی ایرانی برای جذب نسل جوان و آگاهی بخشیدن درباره خطرات انفعال در برابر رسانه‌های مهاجم تمدن اسلامی ایرانی را پویا، زنده و فعال نگه می‌دارد. درنهایت هویت اسلامی ایرانی امروزه با گذر جامعه از قالب سنتی به مدرن به عملکرد نوین رسانه و شبکه‌های اجتماعی وابسته است. بازتاب عناصر اسلامی و جامعه‌پذیری آن از طریق رسانه و تدوین نرم‌افزارهای آموزشی اسلامی می‌تواند به ترویج هویت اسلامی و آگاهی مردم نسبت به آن و دفاع از آن بینجامد. یکی از مهم‌ترین روش‌های تداوم زیست تمدن اسلامی ایرانی استفاده از الگوی مبارزه با سبک زندگی غربی است. مقابله با الگوهای فرهنگی وارداتی (فردگرایی افراطی، مصرف‌گرایی یا عرفی‌گرایی) که

با ارزش‌های اسلامی ایرانی در تضاد است، اساس توسعه تمدن اسلامی تلقی می‌شود.

باید گفت که حفظ استقلال فرهنگی و جلوگیری از بحران هویت و تقویت تولیدات داخلی در حوزه‌های علم، فناوری و هنر به جای وابستگی به واردات و خلق الگوی پیشرفت بومی که هم‌زمان به ارزش‌های دینی وفادار است و از دستاوردهای علمی جهانی بهره می‌گیرد، باعث می‌شود که تمدن اسلامی ایرانی در فرایند تاریخی خود را بازتولید و تقویت کند.

ب. سطح و لایه دوم اثرگذاری: عوامل اجتماعی

تحقق و توسعه تمدن اسلامی ایرانی نیازمند هماهنگی و تقویت چندین رکن اساسی اجتماعی است. سرمایه اجتماعی، هویت ملی، نخبگان جامعه و نهاد خانواده هر یک به صورت مستقل و در تعامل با یکدیگر نقش حیاتی در شکل‌گیری این تمدن ایفا می‌کنند. مطابق نتایج تحلیل سلسله‌مراتبی عوامل سرمایه اجتماعی (۳/۸۳)، پرورش هویت ملی (۳/۸۱)، الگوی مرجع و نخبگان (۳/۶۴) و جامعه‌پذیری نهاد خانواده (۳/۳۹) به ترتیب در تحقق هویت تمدن‌محور اسلامی ایرانی مؤثر هستند. هویت ملی به معنای ایجاد وابستگی و تعلق به آرمان و اندیشه‌های ملی از طریق پرورش و تربیت هنجارهای ملی باعث تقویت هویت اسلامی ایرانی می‌شود. توسعه هویت اجتماعی با تکیه بر حفظ منزلت آثار، اندیشه‌ها، لباس و آثار ملی به توسعه و تعمیق تعلق وطنی می‌انجامد و این امور با حفظ هویت جمعی و وطن‌پرستی یا عرق ملی میسر می‌شود. هویت ملی به معنای احساس تعلق و وفاداری به میراث فرهنگی و تاریخی و ارزش‌های مشترک یک ملت که همچون محور وحدت عمل می‌کند، از طریق وحدت‌بخشی به هویت ملی قوی و کاهش شکاف قومی مذهبی اهداف مشترک تمدنی را تنظیم کرده، با مقاومت در برابر نفوذ فرهنگی و تأکید بر هویت مبتنی بر اسلام و ایرانی بودن، جامعه را در برابر فشارهای جهانی شدن مصون می‌کند. پرورش این هویت با ایجاد تکیه‌گاه معنوی و بازخوانی دستاوردهای تمدنی گذشته غرور و انگیزه برای توسعه هویت اسلامی ایرانی را دوچندان می‌کند.

از طرفی سرمایه اجتماعی به معنای احساس پیوند، اتحاد، انسجام و تعلق به اندیشه‌های اسلامی ایرانی است که با رعایت قانون‌گرایی مدنی، مقاومت جمعی در برابر دشمنان، توجه به بینه‌های جمعی استحکام ملی و همچنین ایجاد فرهنگ ایثار و همدلی مدنی از آسیب این هویت ممانعت می‌کند. ترویج شبکه‌های اعتماد، همکاری و تعامل‌های اجتماعی امکان هماهنگی و مشارکت جمعی برای دستیابی به اهداف مشترک را فراهم می‌کنند و از طریق تقویت همبستگی اجتماعی با ایجاد اعتماد بین افراد و نهادها بستر لازم برای همکاری در پروژه‌های تمدنی (مثل توسعه علمی، حفظ محیط‌زیست و مقابله با تحریم‌ها) را فراهم می‌کنند. شبکه‌های اجتماعی قوی (مانند انجمن‌های علمی، مؤسسه‌های خیریه و تشکل‌های

مردمی) زمینه‌ساز تبادل دانش، حمایت از نخبگان و انسجام میان اعضای جامعه و باعث مقاومت و اتحاد در برابر چالش‌هایی از جمله جنگ اقتصادی و تهاجم فرهنگی شده، توانایی بیشتری برای بسیج منابع و حفظ انسجام مبتنی بر ارزش‌های اسلامی (مانند اتحاد، انصاف و مسئولیت‌پذیری) خلق می‌کند. الگوهای نخبگی به معنای نقش و تأثیرگذاری گروه نخبگان و مراجع علمی و اجتماعی بر اندیشه و هویت اسلامی ایرانی است. آشنایی با بزرگان علمی و دینی و منابع و متون علمی و بازدید نسل جوان و دانشجویان از مفاخر ملی کشور و مفاخر تاریخی می‌تواند به خلق هویت اسلامی کمک کند. ارتباط نخبگان با بدنه جامعه (از طریق نهادهای آموزشی یا رسانه‌ها) تضمین‌کننده همسویی گفتمان‌ها با نیازهای واقعی مردم است. نخبگان جامعه همچون گروه‌های تأثیرگذار در حوزه‌های علمی، فرهنگی، دینی و سیاسی که نقش رهبری و جهت‌دهی به افکار عمومی را بر عهده دارند، از طریق رهبری فکری و علمی و با تولید دانش بومی (مثل فلسفه اسلامی، علوم انسانی مبتنی بر قرآن و فناوری‌های همسو با اقتصاد مقاومتی) مسیر پیشرفت تمدنی را ترسیم می‌کنند و در بعدی دیگر روشنفکران و عالمان دینی با بازتعریف مفاهیمی مانند عدالت، پیشرفت و استقلال گفتمان تمدنی را شکل می‌دهند. نخبگان در عین بهره‌گیری از دانش جهانی در بازآفرینی الگوهای بومی (مانند مدیریت جهادی، حکمرانی اسلامی و هنر متعهد) در مسیر پویایی تمدن اسلامی ایرانی اثرگذار می‌شوند. همچنین جامعه‌پذیری خانوادگی از طریق وابستگی فرد به خانواده و آرمان فکری آن و انتقال ارزش‌ها و هنجارهای اسلامی از والدین به فرزندان و سرانجام نسل بعدی به توالی ژنوم فرهنگ یا میراث اجتماعی می‌انجامد که ارزش‌های اسلامی ایرانی از این طریق به خلق هویت اسلامی ایرانی کمک می‌کند؛ به طوری که با افزایش میزان تعصب عشق و علاقه وافر خانوادگی به هویت اسلامی ایرانی و میزان باور و اعتماد والدین به الگوهای اسلامی ایرانی به تقویت و تشکیل هویت اسلامی ایرانی می‌انجامد. نهاد خانواده کانون اصلی انتقال ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های اجتماعی به نسل‌های آینده بوده، از راه جامعه‌پذیری اولیه نخستین محیط آموزش سبک زندگی اسلامی ایرانی (مثل حجاب، احترام به والدین و قناعت) است و با تأمین امنیت روانی در ساختار خانواده‌های مستحکم افراد برای مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و علمی در قالب تمدن اسلامی توانمند می‌شود. خانواده ایرانی به‌مثابه نهادی جمع‌گرا، با ترویج عناصر و ارزش‌های اسلامی-ایرانی در برابر الگوهای غربی خانواده مقاومت می‌کند و از این راه، نسلی پرورش می‌دهد که حافظ ارزش‌های تمدنی ایرانی-اسلامی محسوب می‌شود.

ج. سطح و لایه سوم اثرگذاری: عوامل سیاسی

انتقال مفاهیم اسلامی ایرانی در قالب حکمرانی سیاسی و ایجاد معنای جدید و جهانی نوین برای استان و بشریت می‌تواند سرآغازی بر هویت اسلامی از طریق مؤلفه‌ها و رویکردهای سیاسی باشد. ایجاد تعلق به نظام و حکمرانی اسلامی و کسب مشروعیت برای نظام سیاسی از دین و سنت‌های اسلامی

چشم‌انداز تمدن اسلامی را محقق می‌کند. در این میان به ترتیب میزان اهمیت سرمایه سیاسی (۳۰۷۰)، حکمرانی اسلامی (۳۰۶۹)، سواد و دانش سیاسی (۳۰۴۵)، تعامل دین و سیاست (۳۰۴۲) و خلق هویت سیاسی اسلامی ایرانی (۳۰۳۹) در این امر مؤثر هستند. دین و سیاست نقش پررنگی در شکل‌دهی به حکومت و حکمرانی اسلامی دارند و یکی از مرزهای تمایز با مدل حکومتی دنیا همین تعامل است. دین با ترویج آموزه‌های ناب اسلامی و تقویت هویت اسلامی، نقشی کلیدی در ساخت جامعه آرمانی مبتنی بر اندیشه اسلامی ایفا می‌کند؛ در این چهارچوب، سیاست نیز وظیفه خود را در تحقق این هدف به‌خوبی انجام می‌دهد.

در قالب حکمرانی اسلامی هماهنگی بین آموزه‌های دینی اسلام و سیاست‌گذاری‌های حکومتی به‌گونه‌ای است که دین همچون چارچوب هنجاری و اخلاقی نظام در فرایند رشد تمدن اسلامی عمل کرده، این امر از طریق الگوی حکمرانی اسلامی به تحقق تمدن کمک می‌کند. ازطرفی هویت سیاسی به معنای احساس تعلق فرد به نظام سیاسی حاکم و پذیرش ارزش‌ها، اهداف و ساختارهای آن همچون بخشی از هویت جمعی که از طریق وحدت ملی و هویت سیاسی مشترک (مانند پذیرش جمهوری اسلامی در جایگاه نظامی برآمده از انقلاب اسلامی) شکاف‌های قومی و ایدئولوژیک را کاهش داده، جامعه را حول اهداف کلان همسو می‌کند و همچنین تأکید آن بر مقاومت در برابر نفوذ خارجی یکی از راه‌های تحقق تمدن اسلامی است. هویت سیاسی قوی جامعه را در برابر فشارهای بین‌المللی برای آسیب به تمدن اسلامی ایرانی مصون می‌کند و داشتن پشتوانه مردمی الگوی قوی برای خلق تمدن اسلامی است. نظامی که هویت سیاسی آن در میان مردم نهادینه شده باشد، می‌تواند هدف‌های بلندمدت تمدنی (مانند توسعه علمی یا مقابله با تحریم‌ها) را با حمایت عمومی پیش‌محقق کرده، از طریق ولایت‌فقیه الگویی برای تمدن نوین اسلامی ارائه دهد که هم به عدالت پایبند باشد و هم به توسعه تمدن نوظهور اسلامی توجه داشته باشد؛ سرمایه سیاسی به معنای ذخیره اعتماد، مشروعیت و حمایت عمومی که به نظام سیاسی توانایی اجرای برنامه‌ها و عبور از بحران‌ها را بدهد. اعتماد مردم به نظام در شرایط فشار بین‌المللی تاب‌آوری جامعه را می‌افزاید و با مشارکت نخبگان در نظام سیاسی تأمین امنیت سیاسی آن‌ها به افزایش پشتیبانی و حمایت ایشان و داشتن سرمایه از نوع مدل دولتی حکومتی می‌انجامد. در این حالت مردم احساس تعلق، جمع‌گرایی، انسجام، پیوند و مشارکت می‌کنند و با حضور در احزاب سیاسی و مشارکت سیاسی و همگرایی مردم با نظام و دولت می‌توان به فرهنگ اسلامی و ایرانی کمک کرد. همچنین مشارکت در رویدادهای انتخاباتی و سیاسی و حمایت فرد از نظام و نظام از فرد در قالب دین‌داری اسلامی می‌تواند خلق‌کننده هویت اسلامی ایرانی باشد. در فرایند رشد و توسعه تمدنی بهترین سازوکار تأکید و توجه بر مؤلفه سواد سیاسی است. سواد سیاسی به معنای دانش، آگاهی و علم سیاسی فرد نسبت به سیاست

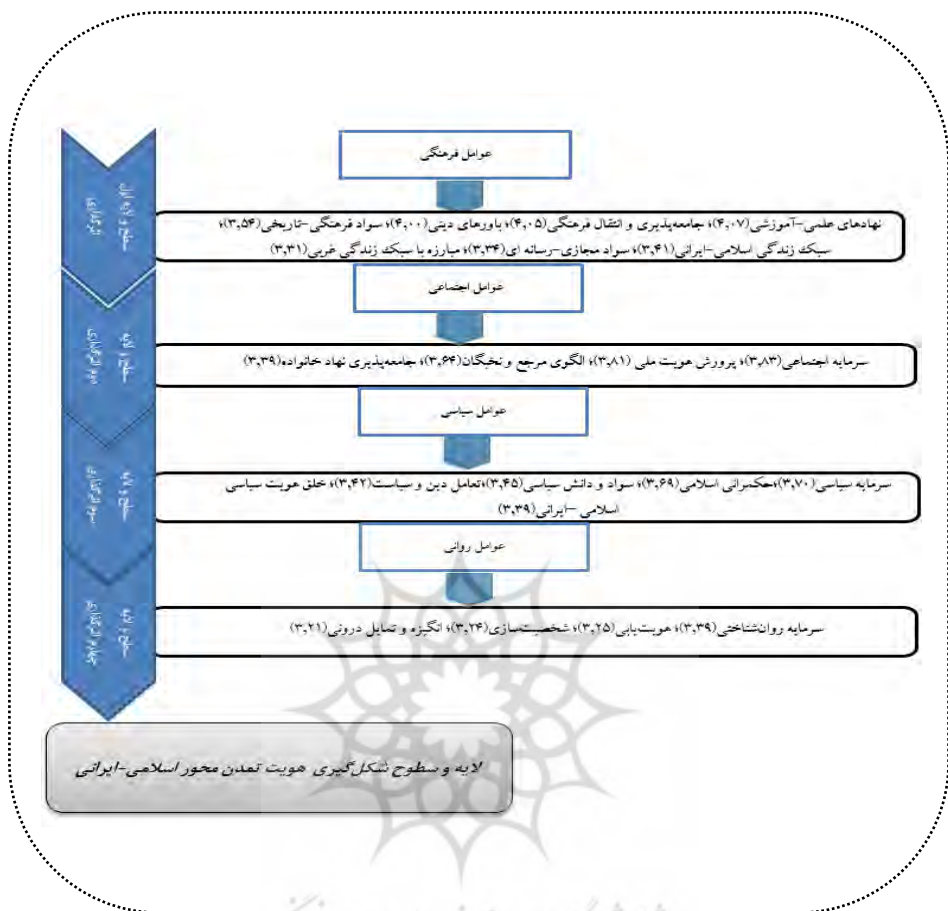
است. با ارتقای سواد سیاسی و تربیت سیاسی در قالب آموزه‌های اسلامی دینی می‌توان فرهنگ سیاسی مردم را نسبت به اسلام و ایران ارتقا داد و در نتیجه باتکیه بر حقوق شهروندی و احترام اجتماعی، قانون‌گرایی و احترام به اظهارات دیگران به هویت اسلامی ایرانی کمک کرد. سواد و آگاهی سیاسی به معنای توانایی تحلیل مسائل سیاسی، شناخت حقوق و مسئولیت‌های شهروندی و مشارکت آگاهانه در فرایندهای حکمرانی است. شهروندان آگاه به‌جای تأثیرپذیری از شایعات براساس تحلیل منطقی از سیاست‌های نظام دفاع می‌کنند. نظارت مردمی بر عملکرد نهادها به افزایش کارایی حکمرانی سیاسی می‌انجامد و از طریق آگاهی از تاریخ سیاسی ایران و اسلام جامعه را برای احیای تمدن نوین آماده می‌کند. این تمدن نیازمند سیاستی یکپارچه، مشروع و مردمی و هویت سیاسی قوی است تا جامعه را حول آرمان‌های مشترک متحد کرده، از راه تعامل دین و سیاست جهت‌گیری اخلاقی الهی برای تمدن را تضمین و باتکیه بر سرمایه سیاسی توان اجرایی نظام را تقویت کند. در این میان متغیر سواد سیاسی مشارکت شهروندی را به فرایندی آگاهانه و اثرگذار تبدیل می‌کند. فقط در این صورت است که می‌توان باتکیه بر میراث اسلامی و ایرانی خود الگویی از تمدن نوین ارائه کرد که هم‌زمان به عدالت، علم و اخلاق متعهد باشد.

د. سطح و لایه چهارم اثرگذاری: عوامل روانی

تحقق تمدن اسلامی ایرانی همچون آرمانی کلان نیازمند تقویت بنیان‌های روان‌شناختی و فرهنگی است که در قلب آن مفاهیمی مانند احساس هویت، خودباوری، شخصیت‌سازی، روحیه جمعی و علاقه عمیق به ارزش‌های اسلامی و ایرانی قرار گرفته، این عوامل در تعامل با یکدیگر زیرساختی انسانی برای پیشرفت علمی، اخلاقی و تمدنی ایجاد می‌کنند. براین اساس سرمایه روان‌شناختی (۳.۳۹)، هویت‌یابی (۳.۲۵)، شخصیت‌سازی (۳.۲۴) و انگیزه و تمایل درونی (۳.۲۱) به ترتیب بیشترین میزان اهمیت و اثرگذاری بر تمدن اسلامی ایرانی را دارند. آگاهی هویتی از طریق ساختن هویت و معنابخشی به فرد برطبق الگوهای اسلامی و ایجاد خودشناسی و خودآگاهی فردی نسبت به اسلام و ایران می‌تواند به هویت اسلامی ایرانی کمک کند؛ به طوری که ایجاد خودباوری اجتماعی، عزت‌نفس و شکوفایی استعدادها درونی فرد و هدایت توانایی‌های درونی فرد نسبت به آرمان و هنجارهای اسلام و ایران به خلق هویت اسلامی ایرانی کمک می‌کند. هویت کمک می‌کند تا احساس هویت ملی ایرانی از طریق تعلق به میراث فرهنگی، دینی و تاریخی مشترک که فرد را به جامعه و اهداف آن متصل می‌کند، شکل بگیرد. هویت اسلامی ایرانی با ترکیب ارزش‌های دینی اسلام و میراث تمدنی ایران (مانند ادبیات، هنر و فلسفه) شکاف‌های قومی و مذهبی را کاهش داده، اهداف مشترک را تعریف می‌کند و با ایجاد فرهنگ مقاومت در برابر تهاجم فرهنگی به توسعه تمدن کمک می‌کند. افراد با هویت قوی در برابر سبک زندگی غربی مصون مانده، به جای تقلید به بازآفرینی الگوهای بومی می‌پردازند و هویت‌یابی افراد با الهام‌بخشی تاریخی و بازخوانی دستاوردهای

تمدنی گذشته مسئولیت‌پذیری برای احیای تمدن نوین را تقویت می‌کند. براین اساس باید گفت که نهادینه‌سازی شخصیت فردی و میان‌فردی از طریق معرفت‌گرایی، توسعه روابط انسانی، خودکفایی اجتماعی و رفع نیازهای عاطفی و روانی فرد می‌تواند به هویت اسلامی ایرانی کمک کند. خودباوری به معنای باور به توانایی‌های فردی و جمعی برای دستیابی به اهداف بزرگ و عبور از چالش‌هاست که با نوآوری، ریسک‌پذیری و خودباوری جرئت آزمودن راه‌های جدید در علم، فناوری و هنر را افزایش داده، از طرفی با مقابله با خودکم‌بینی تاریخی به تحقق این تمدن کمک می‌کند تا الگوهای پیشرفت بومی را طراحی کند. به طوری که خودباوری زمینه‌ساز حضور فعال در عرصه‌های بین‌المللی (مانند دیپلماسی علمی یا صدور فرهنگ اسلامی ایرانی) است. پرورش فضایل اخلاقی و ویژگی‌های شخصیتی همسو با ارزش‌های اسلامی و ایرانی مانند عدالت‌خواهی، قناعت و مسئولیت‌پذیری و از طریق اخلاق‌مداری در پیشرفت تمدن اسلامی ایرانی با پایبندی به اصولی مانند «علم برای خدمت به بشریت» یا «حفظ محیط‌زیست همچون امانت الهی» تحقق یافته، انگیزه، نیت و خواست ذهنی روانی فرد نقش حیاتی در شکل‌دهی به هویت اسلامی ایرانی داشته است؛ به طوری که ایجاد علاقه روانی و انگیزه ذاتی نسبت به روحیه اسلامی و فعالیت جهادی و داوطلبانه، تمایل و انگیزه دفاع از وطن و اسلام و فرهنگ ایثار و شهادت از معلقه‌هایی است که به هویت اسلامی ایرانی کمک می‌کند. به طور کلی هویت قوی خودباوری را تقویت می‌کند و خودباوری هویت را در برابر تهدیدها حفظ می‌کند. افراد با شخصیت اخلاقی روحیه جامعه را با امید و مثبت‌نگری تغذیه می‌کنند. اشتیاق فردی به مشارکت جمعی تبدیل شده، موفقیت‌های جمعی علاقه افراد را عمیق‌تر می‌کند. انگیزه و روحیه به معنای اشتیاق و پایداری جامعه در برابر مشکل‌ها و همکاری برای دستیابی به اهداف مشترک مسیر مقاومت در برابر تحریم و فشارها و روحیه بالای جامعه را در شرایط سخت پایدار نگه داشته، می‌تواند در همکاری بین‌نهادی به تحقق فرهنگ تمدنی کمک کند. دانشگاه‌ها، صنایع و نهادهای دینی با روحیه مثبت بهتر می‌توانند در اهداف کلان تمدنی همکاری کرده، در نهایت عشق و تعهد عمیق به ارزش‌های اسلامی ایرانی، پایداری در تلاش و علاقه عوامل اصلی استمرار فعالیت‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی حتی در شرایط دشوار است.

براین اساس زیست مشترک ایرانیان در طی تاریخ، پیوند به نیاکان واقعی یا اسطوره‌ها، جغرافیای سرزمینی تاریخی، دین واحد و نقش آن در حیات جمعی مردم ایران در دوره باستان و اسلامی، نهاد حکومت و تداوم آن در روند تاریخ، فرهنگ و آداب و رسوم، اسطوره‌های ملی ایرانی و عناصر عدالت‌خواهی، حق‌جویی و آزادی‌خواهی از مؤلفه‌ها و شاخص‌های اصلی هویت ایرانیان در دوره‌های تاریخی تلقی می‌شود. براساس نتایج تحقیق مدل نهایی پژوهش برحسب لایه‌ها و سطح اثرگذاری به شرح زیر تدوین شده است:

شکل شماره ۱. مدل نهایی هویت تمدن محور اسلامی ایرانی برحسب تحلیل سلسله مراتبی

تضاد منافع

نویسندگان هیچ تضاد و تعارض منافی ندارند.

تشکر و قدردانی

این مقاله با حمایت پژوهشی دانشگاه محقق اردبیلی از طرح پژوهشی با شماره قرارداد ۱۴۰۳/د/۹/۳۰۹۵ استخراج شده است.

منابع

- احمدپور، خسرو، و سراج‌زاده، سیدحسین (۱۳۹۸). هویت ملی در ایران مرور سامانمند مقاله‌های علمی‌پژوهشی (۱۳۹۰ - ۱۳۹۵). *مجله مطالعات ملی*، ۲۰(۷۸)، ۳-۲۴. <https://doi.org/20.1001.1.1735059.1398.20.78.1.7>
- احمدلو، کاووس (۱۳۹۲). *مؤلفه‌های هویت اسلامی و ایرانی در اندیشه حضرت آیت‌الله‌خامنه‌ای*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه شاهد.
- احمدی، حمید (۱۳۹۰). *بنیادهای هویت ملی ایرانی*. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- اسحاقی، ملیحه (۱۳۹۴). *استخراج عناصر فرهنگ ایرانی اسلامی در کتاب‌های درسی فارسی و دینی مقاطع ابتدایی و راهنمایی*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده علوم اجتماعی و تربیتی، دانشگاه رازی.
- اسدپور، عهدیه، و احمدی آهنگ، کاظم (۱۳۹۵). بازتابی هویت اسلامی ایرانی در اندیشه‌های دفاعی امام‌خامنه‌ای دام‌ظله. *مجله پژوهش‌های اجتماعی اسلامی*، ۱۱۱، ۳۳-۷۰. https://iss.razavi.ac.ir/article_357.html
- اسلامی‌نیا، زهرا (۱۳۹۳). آموزش: هویت زیر ذره‌بین! احساس هویت اسلامی ایرانی در دختران دبیرستانی و راه‌های تقویت آن. *مجله رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی*، ۹۵، ۵۲-۵۵. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1063003>
- اشرف، احمد (۱۳۹۵). *هویت ایرانی از دوران باستان تا پایان پهلوی*. ترجمه و تدوین حمید احمدی. تهران: نشر نی.
- اشرفی، اکبر (۱۳۸۴). مسئله هویت ایرانی در ایران معاصر، *فصلنامه مطالعات سیاسی*، ۱(۲)، ۱۰۵-۱۲۰. <https://www.sid.ir/paper/161255>
- جعفری‌هرندی، رضا، و ملکی‌ها، مرضیه (۱۴۰۳). تعیین نقش انسجام و جهت‌گیری ارتباطی خانواده در هویت ایرانی اسلامی نوجوانان، *فصلنامه مطالعات ملی*، ۲۵(۹۹)، ۶۳-۸۶. <https://doi.org/10.22034/rjnsq.2024.455525.1604>

- افرازکنجین، مهدی (۱۴۰۲). راهبردهای ارتقای هویت ایرانی اسلامی شهر قم با تأکید بر نمادهای بصری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده فرهنگ، علوم اجتماعی و رفتاری. دانشگاه باقرالعلوم علیه‌السلام.
- افروغ، محمد، و نوروزی‌طلب، علی‌رضا (۱۳۸۹). هویت اسلامی ایرانی در فلزکاری عصر صفوی: با تأکید بر کتیبه‌های موجود بر روی آثار فلزی. *مجله مطالعات ملی*، ۱۱(۴۴)، ۷۷-۱۰۰.
<https://doi.org/20.1001.1.1735059.1389.11.44.4.9>
- اکوانی، سیدمحمدالله، و موسوی نژاد، سیدولی (۱۳۹۳). هویت اسلامی ایرانی از دیدگاه نظریه آشوب و پیچیدگی، *مجله جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۵(۴)، ۱۴۹-۱۶۸.
<https://doi.org/20.1001.1.20085745.1393.25.4.9.2>
- ایمان، محمدتقی، و روحانی، علی (۱۳۹۲). هویت اسلامی و هویت‌های رقیب هویت جهانی، ملی و قومی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه شیراز)، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*، ۶(۱)، ۱-۱۲.
<https://doi.org/10.7508/ijcr.2013.21.006>
- بابایی زارچ، علی محمد (۱۳۸۳). *امت و ملت در اندیشه امام خمینی (ره)*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- باقری، خدیجه، و باقری، مهدیه (۱۴۰۰). عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت اسلامی ایرانی و تعیین راهکارهای تقویت آن در کودکان پیش‌دبستانی، نهمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روان‌شناسی آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران.
- بشیریه، حسین (۱۳۸۳). توسعه سیاسی و بحران هویت ملی. نقل در: داود میرمحمدی، *گفتارهایی درباره هویت ملی در ایران*. تهران: مؤسسه مطالعات ملی.
- بهرامی، ندا، و پژمان ضیایی، ناجی (۱۴۰۰). بررسی تأثیر مؤلفه‌های دخیل در ارتقای هویت اجتماعی ساکنین مجتمع‌های مسکونی با رویکرد معماری ایرانی اسلامی (نمونه موردی: مجتمع‌های مسکونی زیتون، شهید مفتح و نفت و گاز کرمانشاه). چهارمین کنفرانس بین‌المللی و پنجمین کنفرانس ملی عمران، معماری، هنر و طراحی شهری. تبریز. <https://civilica.com/doc/1427872>
- بهرامی، ندا (۱۴۰۰). *بازیابی عوامل مؤثر در ارتقای هویت اجتماعی در مسکن جمعی براساس فرهنگ ایرانی/اسلامی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. مؤسسه آموزش عالی جهاد دانشگاهی کرمانشاه.

- بیات، زهرا (۱۴۰۲). سبک‌های هویت، سواد اطلاعاتی و راهبرد استنباط سازی دانش‌آموزان ایرانی، دومین همایش علمی پژوهش‌مندی، بندرعباس. <https://civilica.com/doc/1687429>.
- پردخته، فرهاد، و محمدی، فاطمه (۱۳۹۵). ارائه مدل هویت ایرانی اسلامی در پدیده جهانی شدن نظام آموزشی ایران مبتنی بر مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، مجله مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی (مرکز توسعه آموزش‌های نوین ایران)، ۲(۲/۲)، ۱۹۲-۲۰۴. <https://civilica.com/doc/778191>
- پوررسول، سیاوش (۱۳۹۳). بررسی مؤلفه‌های هویت ایرانی اسلامی در محتوای کتاب‌های درسی پایه ششم ابتدایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه تربیت‌دبیر شهید رجایی.
- پویش، بهاره (۱۳۹۴). نقش عناصر هویت‌بخش ایرانی اسلامی در متون درسی ابتدایی، مطالعه موردی کتاب فارسی پایه‌های شش‌گانه دوره آموزش ابتدایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده هنر و معماری اسلامی. دانشگاه بین‌المللی امام‌رضا علیه‌السلام.
- پیروزمند، علی‌رضا، چهاردولی، عباس، و خدایی، رضا (۱۳۹۶). ارائه الگوی راهبردی حفظ و ارتقای هویت اسلامی ایرانی از طریق تدوین تجارب نظام جمهوری اسلامی ایران براساس گفتمان ولایت‌فقیه و قانون اساسی، مجله مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، ۷(۲۶)، ۱۳۳-۱۶۲. https://smsnds.sndu.ac.ir/article_7.html
- تبارمقری، رحمت‌عباس، و آقاجانی، یاسر (۱۴۰۰). بررسی هویت سیاسی و فرهنگی جوانان دهه‌های اول و چهارم انقلاب اسلامی ایران (مطالعه موردی: شهرستان بابلسر). مجله جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۱۷، ۲۷-۴۶. <https://doi.org/10.22080/ssi.2021.20547.1845>
- تحریری زنگنه، فاطمه (۱۴۰۳). بررسی میزان مصرف رسانه‌ای و رابطه آن با پایداری به هویت فرهنگی ایرانی اسلامی (مورد مطالعه: جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله شهر تهران). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده فرهنگ و ارتباطات. دانشگاه سوره.
- توشه‌جو لنگرودی، فاطمه (۱۴۰۱). عوامل مؤثر در شکل‌گیری هویت ایرانی اسلامی در دانش‌آموزان دوره پیش‌دبستانی؛ کنکاشی بر دیدگاه معلمان. مجله جستارنامه فرهنگ و هنر اسلامی، ۳، ۶۵-۷۵. <https://jiac.ir/fa/downloadpaper.php?pid=74&rid=8&p=A>

- جلالی، حبیبیه (۱۴۰۲). نقش مدرسه در شکل‌گیری هویت اسلامی ایرانی دانش‌آموزان. سومین کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت. میناب.
<https://civilica.com/doc/1843492>
- حسینی‌فر، عبدالرحمن، و عباس‌زاده‌مرزبالی، مجید (۱۳۹۹). مؤلفه‌های شکل‌دهنده هویت ملی ایران در فرایند تاریخی. *جامعه پژوهشی فرهنگی*، ۱۱(۱)، ۳۱-۵۶.
<https://doi.org/10.30465/scs.2020.5185>
- حمزه، افشین (۱۳۹۹). *بررسی تأثیرات شبکه‌های اجتماعی مجازی بر بعد فرهنگی هویت ایرانی اسلامی جوانان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه پیام نور استان کردستان، مرکز پیام‌نور سنندج.
- خاوری، فرهاد (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین هوش فرهنگی و هویت ایرانی اسلامی دانش‌آموزان سال چهارم مقطع متوسطه ناحیه یک آموزش و پرورش شهر همدان در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه بوعلی سینا.
- خجسته، معصومه (۱۴۰۱). *شناسایی عوامل مؤثر بر تقویت هویت اسلامی ایرانی دانش‌آموزان در برابر تهدیدات شبکه‌های اجتماعی مجازی (مورد مطالعه: مدارس متوسطه دوم دولتی شهر بندرعباس)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس.
- خواجه سروی، غلام‌رضا (۱۳۸۹). *امام‌خمینی و بازسازی هویت ملی ایرانی*. *مجله مطالعات ملی*، ۴۱، ۳-۳۵.
<https://doi.org/20.1001.1.1735059.1389.11.41.1.0.35-3>
- دارش، رؤیا (۱۴۰۰). شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های اصلی برنامه درسی معنوی با تأکید بر هویت ایرانی اسلامی در نظام آموزش عمومی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه پیام‌نور استان سمنان، مرکز پیام‌نور دامغان.
- دانشکیا، محمدحسین (۱۴۰۱). *سنت‌های پیدایی و پایایی تمدن از منظر قرآن*. *دوفصلنامه مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی*، ۶(۱)، ۱۷۹-۲۰۶.
<https://doi.org/10.22070/nic.2023.17485.1226>
- داوری، حسین، فیروزیان‌پور اصفهانی، آیدا، فیروزیان‌پور اصفهانی، آیلین، و نورزاده، سعید (۱۴۰۰). *سنجش نگرش متخصصان آموزش زبان انگلیسی به بهره‌گیری از هویت اسلامی ایرانی در برنامه آموزش زبان در ایران*. *مجله مطالعات ملی*، ۷۱، ۸۸-۸۸.
<https://doi.org/10.22034/rjnsq.2021.270485.1236>

- دائی‌زاد جلودار، امین (۱۳۹۴). بررسی برخی عوامل و روندهای سیاسی مؤثر بر ساخت‌یابی هویت اسلامی ایرانی در دوران معاصر. *مجله جامعه‌پژوهی فرهنگی*، ۲، ۲۳-۵۲.
https://socialstudy.ihs.ac.ir/article_1963.html
- راشدی، معصومه، ابوالمعالی الحسینی، خدیجه، باقری، فریرز، و موسی‌زاده، زهره (۱۴۰۱). ارائه مدل ساختاری رابطه بین ارتباط والد- فرزند و هویت ایرانی اسلامی با میانجی‌گری عزت‌نفس در دانشجویان، *مجله پژوهش‌نامه اسلامی زنان و خانواده*، ۱۰(۲)، شماره پیاپی ۲۷، ۸۹-۱۱۰.
<https://doi.org/10.22034/pzk.2022.7026>
- راشدی، معصومه، موسی‌زاده، زهره، ابوالمعالی الحسینی، خدیجه، و باقری، فریرز (۱۳۹۹). پدیدارشناسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت ایرانی اسلامی جوانان از دیدگاه متخصصان. *دوفصلنامه علمی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام*، ۸(۱۵)، ۷۶-۵۳.
<https://ha.iau.ir/file/download/page/661a39617bdfb>
- ربانی، جعفر (۱۳۸۱). *هویت ملی*. تهران: انجمن اولیاء و مربیان.
- رجایی، فرهنگ (۱۳۷۳). *معرکه جهان‌بینی‌ها*. تهران: احیاء.
- رجایی، فرهنگ (۱۳۸۶). *مشکله هویت ایرانیان امروز*. تهران: نی.
- رستگاری یزدی، مینا (۱۳۹۱). *بررسی عوامل مؤثر در شکل‌گیری هویت ایرانی اسلامی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی از نظر معاونان پرورشی شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، مجتمع دانشگاهی ولی‌عصر (عج).
- رشادی، منوچهر و حیدرخانی، هاییل (۱۳۹۳). مطالعه‌گرایش جوانان به مبانی هویت فرهنگی انقلاب اسلامی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن. *فصلنامه پژوهش‌نامه انقلاب اسلامی*، ۳(۱۰)، ۲۶-۱.
https://rjir.basu.ac.ir/article_733.htm
- رمضان‌زاده، عبدالله، و بهمنی قاجار، محمدعلی (۱۳۸۷). *هویت ایرانی و چنگدنگی قومی*. *مجله مطالعات ملی*، ۳۳، ۹۵-۶۹.
<https://doi.org/20.1001.1.1735059.1387.9.33.4.3>
- رهنما، محمدرحیم، وفایی، مهدی، و صمدی، رضا (۱۳۹۵). *تجلی هویت اسلامی در طراحی محلات جدید براساس مؤلفه‌های اسلامی*، نمونه موردی: محله امامیه غربی مشهد، *مجله باغ نظر*، ۴۱، ۴۷-۵۶.
https://www.bagh-sj.com/article_32949.html

- ریاحی، جلال، و جیردهی، حسین (۱۴۰۱). تأثیر شبکه ماهواره‌ای فارسی‌زبان من‌و تو بر فرهنگ ایشار و مقاومت، سبک زندگی و هویت ایرانی، اسلامی نسل جوان. *دوفصلنامه شاهد*، ۳(۲)، ۲۵-۵۴.
https://www.shahedeandisheh.ir/article_159939.html
- رئیس‌الساداتی، ریحانه سادات، و پارسانیا، حمید (۱۴۰۲). هویت دینی و شاخص‌های آن نزد اندیشمندان اجتماعی پسمادرن. *فصلنامه جامعه‌پژوهی فرهنگی*، ۱۴(۲)، ۱-۲۴.
<https://doi.org/10.30465/scs.2023.46371.2763>
- زمانی محبوب، حبیب (۱۳۹۰). نقش دین در هویت‌بخشی به ایرانیان، تهران: تمدن ایرانی.
- سبحانی‌نژاد، مهدی، و امیری، زهرا (۱۳۹۱). تأثیر مؤلفه‌های برنامه پنهان بر بعد سیاسی هویت اسلامی ایرانی. *مطالعات قدرت نرم*، ۷، ۶۳-۸۰.
<https://doi.org/20.1001.1.23225580.1391.2.7.4.1>
- سبحانی‌نژاد، مهدی و امیری، زهرا (۱۳۹۲). چارچوب مفهومی هویت اسلامی ایرانی و ملاحظات علمی تعمیق آن در نظام دانشگاهی. *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، ۸، ۴۱۳-۴۳۶.
https://ciu.nahad.ir/article_179.html
- سبحانی‌نژاد، مهدی و امیری، زهرا (۱۳۹۳). بررسی تأثیر مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان بر بعد اجتماعی هویت اسلامی ایرانی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر تهران. *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، ۲، ۸۳-۱۰۸.
https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_1676.html
- سبحانی‌نژاد، مهدی، امیری، زهرا، و میرزامحمدی، محمدحسن (۱۳۹۲). نقش پنهان عوامل آموزشی بر هویت اسلامی ایرانی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر تهران. *پژوهش در مسائیل تعلیم و تربیت اسلامی*، ۲۱، ۳۳-۵۸.
https://iej.ihu.ac.ir/article_200859.html
- سمیعی اصفهانی، علی‌رضا، رشیدی‌زاده، بهنام و رشیدی‌زاده، افسانه (۱۳۹۳). دفاع مقدس و تأثیر آن بر مؤلفه‌های ایرانی اسلامی هویت ملی. *مجله رهیافت انقلاب اسلامی*، ۲۷، ۷۹-۹۶.
<https://elmnet.ir/doc/304586-11121>
- سمیعی اصفهانی، علی‌رضا، رفیعی قهساره، ابودر، و نوری، نسیم (۱۳۹۴). بازشناسی ابعاد، مؤلفه‌ها و تهدیدات هویت ایرانی اسلامی از منظر امام‌خیمینی قدس سره و مقام معظم رهبری. *مجله مطالعات انقلاب اسلامی*، ۴۲، ۲۷-۴۴.
<https://enghelab.maaref.ac.ir/article-1-250-fa.html>

- صالحی‌زاده، عبدالهادی، و عباس‌پور، ابراهیم (۱۴۰۱). تمدن نوین اسلامی در بستر امت دولت‌ساز در اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی. *دوفصلنامه مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی*، ۱۶(۱)، ۲۸۳-۳۰۸. <https://doi.org/10.22070/nic.2023.16398.1189>
- صمدی، معصومه (۱۴۰۰). بررسی مبانی فلسفی هویت ایرانی اسلامی و تبیین جایگاه بصیرت و بیداری در آن. *مجله مطالعات حقوق شهروندی*، ۲۳، ۲۸۹-۳۱۰. <https://hawzah.net/fa/Article/View/106049>
- طاهری، محمود (۱۳۹۰). نگاهی به مؤلفه‌های هویت اسلامی ایرانی از دیدگاه شاهنامه. *مطالعات جوان و رسانه*، ۲، ۱۶۲-۱۹۲. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/90188>
- عباس‌زاده مرزبانی، مجید (۱۴۰۰). تحولات هویت ملی ایران در دوره اسلامی از ورود اسلام به ایران تا عصر صفوی، *فصلنامه علمی تخصصی سپهر سیاست*، ۸(۳۰)، ۲۵-۴۲. <https://doi.org/10.22034/sej.2021.1928461.1325>
- عجمی، سمیه، سعیدی، لیدا، و سارانی شورستانی، سمیه (۱۴۰۱). تأثیر برنامه درسی معنوی با تأکید بر هویت ایرانی اسلامی در برنامه درسی دوره متوسطه شهر گنبد، اولین همایش بین‌المللی علوم تربیتی، مشاوره، روان‌شناسی و علوم اجتماعی. همدان. <https://civilica.com/doc/1636445>
- علی‌اکبری، حسن، حاجی‌حیدری، حامد، خوش‌چهره، محمد، ناظمی، مهدی، و نبوی، مرتضی (۱۳۸۹). میزگرد علمی هویت اسلامی ایرانی انقلابی و توسعه، *راهبرد توسعه*، ۲۴، ۵-۴۰. <https://www.magiran.com/paper/844744>
- علی‌دوست، شهره (۱۳۹۹). بررسی و ارائه شیوه‌های تکوین و استمرار هویت ایرانی اسلامی در کودکان پیش‌دبستانی مورد مطالعه کلان‌شهر کرج. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه البرز.
- فرهان، پرنون، نازنین، ملکیان، و زهی‌نوروز، هاشم (۱۳۹۸). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش جوانان به ارزش‌های فرهنگی انقلاب اسلامی ایران. *نشریه بصیرت و تربیت اسلامی*، ۱۶(۵۱)، ۱۳۷-۱۵۲. <https://doi.org/10.22034/init.2019.93752>
- قائمی‌نیک، محمدرضا (۱۴۰۰). بررسی نظریات هویت اجتماعی اسلامی ایرانی در دوره معاصر در ایران. *مجله پژوهش‌های اجتماعی اسلامی*، ۲۷(۱)، ۹۱-۱۱۴. <https://doi.org/10.30513/iss.2021.3474.1183>

- کرمی زاده، حسین، و رخشنده‌رو، مهدی (۱۴۰۰). طراحی پارک منطقه‌ای با رویکرد فرهنگ و هویت ایرانی جهت افزایش تعاملات اجتماعی در شهر دبیران. سومین کنفرانس ملی شهرسازی و معماری دانش بنیان. تهران. <https://civilica.com/doc/1376266>
- کریمی فرد، حسین (۱۴۰۱). تبیین معنایی هویت الگویی پیشرفت اسلامی ایرانی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای. فصلنامه سیاست متعالیه، ۱۰(۳۷)، ۱۷۹-۲۰۲. <https://doi.org/10.22034/sm.2021.527029.1685>
- کله‌ری، نرگس (۱۴۰۲). ضرورت و اهمیت شکل‌گیری هویت و انسجام هویت ایرانی اسلامی در دانش آموزان. پنجمین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روان‌شناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم. <https://civilica.com/doc/1761376>
- گودرزی، حسین (۱۳۸۷). تکوین جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران. تهران: تمدن ایرانی.
- محکم‌کار، ایمان، ادیبان، فرزاد، و طبری، ربابه (۱۴۰۱). بررسی تأثیر پابندی به هویت اسلامی ایرانی اقوام بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. مجله امنیت/انتظامی دریایی، ۴۸، ۱۵۳-۱۷۶. <https://civilica.com/doc/1559741>
- محمدی، غلام‌رضا (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین سبک‌های تربیتی خانواده و هویت ایرانی اسلامی دانش آموزان دوره پیش‌دانشگاهی شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۸۸_۸۹. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه بوعلی سینا.
- محمدی، مهدی، ناصری جهرمی، رضا و رحمانی، هادی (۱۳۹۴). ارزشیابی معیارهای هویت اسلامی دینی مبتنی بر سبک زندگی اسلامی از منظر مقام معظم رهبری در محتوای برنامه درسی رشته‌های علوم انسانی، مجله جامعه‌شناسی ورزش، ۱(۱)، ۲۱۱. <https://sls.tabrizu.ac.ir/461.html>
- مددلو، رامین و عباس‌زاده باویلی، امیررضا (۱۴۰۱). هماهنگی آگاهانه هویت در تمدن نوین اسلامی با بهره گرفتن از تناسب موقعیت، دوفصلنامه مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی، ۲(۲)، ۱۶۵-۱۸۶. <https://doi.org/10.22070/nic.2024.17801.1247>
- مرشدی زاد، علی، و احمدلو، کاووس (۱۳۹۶). مؤلفه‌های هویت اسلامی و ایرانی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، فصلنامه مطالعات ملی، ۱۸(۲)، ۶۳-۷۶. <https://doi.org/20.1001.1.1735059.1396.18.70.4.0>

- مستوفی فر، الهام، و نورزهی، زهرا (۱۴۰۲). بررسی تأثیرگذاری مؤلفه‌های هویت ایرانی اسلامی بر تربیت دینی دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی آموزش و پرورش شهرستان زهک. پنجمین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روان‌شناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم.
<https://civilica.com/doc/1758898>
- مصطفوی، محمدحسن (۱۳۹۷). جهانی شدن و فرهنگ و نقش رسانه در حفظ و بازسازی هویت اسلامی ایرانی. همایش نقش رسانه‌های دیداری شنیداری در تبیین اسلام، ۱، ۲۸-۵۱.
https://sspp.iranjournals.ir/article_916.html
- مقرب، فاطمه (۱۳۹۶). بررسی تأثیر ابعاد فرهنگ جهانی شدن بر هویت ایرانی اسلامی در میان دانشجویان و ارائه راهکارهای مدیریتی جهت ارتقای آن. چهارمین کنفرانس ملی اقتصاد مدیریت و فرهنگ ایرانی اسلامی.
- مهدی‌نژاد، علی‌رضا، کامیابی گل، عطیه، و ابراهیمی، شیما (۱۴۰۰). بررسی جایگاه مؤلفه‌های هویت ایرانی اسلامی در کتاب‌های زبان فارسی به فارسی‌آموزان مرکز بین‌المللی جامعه المصطفی قم. اولین کنفرانس بین‌المللی علوم تربیتی، روان‌شناسی و علوم انسانی.
<https://civilica.com/doc/1218378>
- موسوی، محمد، و کلاتری، مونا (۱۳۹۱). راهکارهای تقویت هویت اسلامی و ملی دانشجویان از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری. *مجله مطالعات قدرت نرم*، ۲(۵)، ۷۱-۹۴.
<https://doi.org/20.1001.1.23225580.1390.1.4.4.8>
- میربلوچ زهی، فاطمه، جان‌آبادی، فاطمه، ریگی، صدیقه، و شهرکی، زهرا (۱۳۹۸). ارائه راهکارهای اجرایی برای تقویت هویت اسلامی ایرانی کودکان در مراکز پیش‌دبستانی. *پیشرفت‌های نوین در روان‌شناسی و علوم تربیتی و آموزش و پرورش*، ۲(۲۱)، ۶۴-۷۴.
<https://www.jonapte.ir/showpaper/2265176>
- میرزاپور، فردین، و حیدری، سپیده (۱۳۹۸). عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت ایرانی اسلامی در کودکان و ارائه راهکارهایی برای تقویت هویت ملی. چهارمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پرورش. <https://civilica.com/doc/981890>.
- میرزازاده احمد بیگلو، فرامرز (۱۴۰۳). تربیت سیاسی و تبیین نقش آن در تمدن‌سازی نوین اسلامی (بسترها و موانع). *دوفصلنامه مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی*، ۷(۱)، ۲۷۹-۳۰۶.
<https://doi.org/10.22070/nic.2024.17943.1255>

- نادری، مریم، ماهرزاده، طیبه، سجادی، مهدی، و صمدی، پروین (۱۳۹۹). سنجش وضعیت هویت ایرانی اسلامی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان و ارائه الگویی برای آن. *فصلنامه مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۹(۳)، ۱-۲۹. <https://doi.org/20.1001.1.2423494.1399.9.3.6.8>
- نقیب‌زاده، احمد (۱۳۸۱). تأثیر فرهنگ ملی بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- نوری، علی (۱۳۹۹). ریشه‌ها و روند شکل‌گیری هویت ایرانی. چهارمین همایش بین‌المللی زبان و ادبیات فارسی. همدان. <https://civilica.com/doc/1167444>
- الهی‌منش، محمدحسن و حسینی راضیه هاشمی، سیدمحمدامین (۱۳۹۴). نقش ایدئولوژی انقلاب اسلامی در هویت‌بخشی جغرافیای سیاسی ایران. *مجله پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی*، ۲۳، ۱۹-۴۲. <https://sanad.iau.ir/journal/jpir/Article/526365?jid=526365>

References

- Abbaszadeh Marzbani, M. (2021). Developments in Iranian National Identity in the Islamic Period from the Entry of Islam into Iran to the Safavid Era, *Sepehr Siasat Quarterly*. <https://doi.org/10.22034/sej.2021.1928461.1325> [In Persian].
- Afrazkonjin, M. (2023). *Strategies for Enhancing Iranian-Islamic Identity in the City of Qom with Emphasis on Visual Symbols*, Master's Thesis, Baqir al-Olum University, Faculty of Culture, Social Sciences, and Behavioral Sciences [In Persian].
- Afrogh, M., & Nourouzitalab, A. (2010). Islamic-Iranian Identity in Metalwork of the Safavid Era: With Emphasis on Existing Inscriptions on Metal Works. *Journal of National Studies*. <https://doi.org/20.1001.1.1735059.1389.11.44.4.9> [In Persian].
- Ahmadi, H. (2011). *An Iranian National Identity Viewer*. Tehran: Cultural and Social Studies Research Institute [In Persian].
- Ahmadloo, K. (2013). *Components of Islamic and Iranian Identity in the Thoughts of Ayatollah Khamenei*. Master's Thesis, Shahid Beheshti University, Faculty of Humanities [In Persian].

- Ahmadpour, Kh., & Sarajzadeh, S. H. (2019). National Identity in Iran: A Systematic Review of Scientific-Research Articles (2010-2015). *Journal of National Studies*. <https://doi.org/20.1001.1.1735059.1398.20.78.1.7> [In Persian].
- Asadpour, A., & Ahmadi Ahang, K. (2016). Representation of Islamic-Iranian Identity in the Defensive Thoughts of Imam Khamenei, *Journal of Islamic Social Research*, 111, 33-70. https://iss.razavi.ac.ir/article_357.html [In Persian].
- Ashraf, A. (2016). *Iranian Identity from Ancient Times to the End of the Pahlavi Era*. Translated and Compiled by Hamid Ahmadi. Tehran: Ney Publishing [In Persian].
- Ashrafi, A. (2005). The Issue of Iranian Identity in Contemporary Iran. *Quarterly Journal of Political Studies*, 1(2), 105-120. <https://www.sid.ir/paper/161255> [In Persian].
- Bahrami, N. (2021). *Recovering Effective Factors in Enhancing Social Identity in Collective Housing Based on Iranian-Islamic Culture*. Master's Thesis. Higher Education Institute of Jihad University in Kermanshah [In Persian].
- Bahrami, N., & Pezhman Ziaei, N. (2021). Investigating the Impact of Factors Contributing to the Enhancement of Social Identity of Residents in Residential Complexes with a Focus on Iranian-Islamic Architecture (Case Study: Zeytoon, Shahid Mofatteh, and Oil and Gas Residential Complexes in Kermanshah). Fourth International Conference and Fifth National Conference on Civil Engineering, Architecture, Art, and Urban Design, Tabriz. <https://civilica.com/doc/1427872> [In Persian].
- Bashirieh, H. (2004). Political Development and the Crisis of National Identity in Davood Mir Mohammadi's Discussions on National Identity in Iran. Tehran: National Studies Institute [In Persian].
- Bayat, Z. (2023). Identity Styles, Information Literacy, and Inference Strategies of Iranian Students. Second Scientific Conference of Researchers. Bandar Abbas. <https://civilica.com/doc/1687429> [In Persian].
- Davari, H., FirouzyanPour Isfahani, A., FirouzyanPour Isfahani, A., & Nourzadeh, S. (2021). Measuring English Language Education Specialists' Attitudes towards Utilizing Iranian-Islamic Identity in Language Education Programs in Iran, *Journal of National Studies*, 88, 71-88. <https://doi.org/10.22034/rjnsq.2021.270485.1236> [In Persian].

- Dillon, M. (1999). *Catholic Identity: Balancing Reason, Faith, and Power*. New York: Cambridge University Press.
- Eiman, M. T., & Rouhani, A. (2013). Islamic Identity and Competing Identities: Global, National, and Ethnic (Case Study: Students of Shiraz University). *Quarterly Journal of Cultural Research*, 6(1), 1-12. <https://doi.org/10.7508/ijcr.2013.21.006> [In Persian].
- Ekavani, S. H., & Mousavinejad, S. V. (2014). Islamic-Iranian Identity from the Perspective of Chaos and Complexity Theory. *Journal of Applied Sociology*, 25(4), 149-168. <https://doi.org/20.1001.1.20085745.1393.25.4.9.2> [In Persian].
- Es-haghian, M. (2015). Extraction of Elements of Iranian-Islamic Culture In Persian and Religious Textbooks for Primary and Guidance School Levels. Master's Thesis. Razi University. Faculty of Social Sciences and Education [In Persian].
- Ghodrati, H. (2008). *The Sociological Formation of National Identity in Iran*. Tehran: Iranian Civilization [In Persian].
- Hamzeh, A. (2020). Investigating the Effects of Virtual Social Networks on the Cultural Aspect of Iranian-Islamic Identity of Youth, Master's Thesis. Payame Noor University of Kurdistan, Sanandaj Center [In Persian].
- Hasani Far, A., & Abbaszadeh Marzbali, M. (2020). The Components Shaping Iranian National Identity in Historical Process, *Cultural Research Society*, 11(1), 31-56. <https://doi.org/10.30465/scs.2020.5185> [In Persian].
- Jalali, H. (2023). The Role of School in Shaping the Islamic-Iranian Identity of Students, Third National Conference on Applied Studies in Education and Training Processes, Minab. <https://civilica.com/doc/1843492> [In Persian].
- Khajeh Sarvi, Gh. (2010). Imam Khomeini and the Reconstruction of Iranian National Identity. *Journal of National Studies*, 41, 3-35. <https://doi.org/20.1001.1.1735059.1389.11.41.1.0> [In Persian].
- Khavari, F. (2013). Investigating the Relationship between Cultural Intelligence and Iranian-Islamic Identity of Fourth-Year High School Students in Hamadan's Educational District One in the Academic Year 2011-2012. Master's Thesis. Bu-Ali Sina University. Faculty of Humanities [In Persian].

- Mardani, R., & Abbaszadeh Bavili, A. (2022). Conscious Coordination of Identity in the New Islamic Civilization Using Contextual Appropriateness. *Biannual Journal of Studies in the New Islamic Civilization*, 6(2), 165-186. <https://doi.org/10.22070/nic.2024.17801.1247> [In Persian].
- Mazaheri, F., & Heydari, S. (2020). Factors Affecting the Formation of Iranian-Islamic Identity in Children and Providing Strategies to Strengthen National Identity, Fourth National Conference on New Approaches in Education. <https://civilica.com/doc/981890> [In Persian].
- Mohammadi, Gh. (2010). Investigating the Relationship between Parenting Styles and Iranian-Islamic Identity of Pre-University Students in Kermanshah in the Academic Year 2008-2009. Master's Thesis. Bu-Ali Sina University. Faculty of Humanities [In Persian].
- Mohammadi, M., Naseri Jahromi, R., & Rahmani, H. (2015). Evaluating the Criteria of Islamic-Religious Identity Based on Islamic Lifestyle from the Perspective of the Supreme Leader in the Content of the Curriculum of Humanities Fields, *Journal of Sports Sociology*, 1(1), 211. <https://sls.tabrizu.ac.ir/461.html> [In Persian].
- Mousavi, M., & Kalantari, M. (2012). Strategies for Strengthening Islamic and National Identity of Students from the Perspectives of Imam Khomeini and the Supreme Leader. *Journal of Soft Power Studies*, 2(5), 71-94. <https://doi.org/20.1001.1.23225580.1390.1.4.4.8> [In Persian].
- Nadri, M., Mahruzade, T., Sajadi, M., & Samadi, P. (2020). Measuring the Status of Iranian-Islamic Identity among Teacher Trainees of Farhangian University and Providing a Model for It. *Quarterly Journal of Educational Studies and Schooling*, 9(3), 1-29. <https://doi.org/20.1001.1.2423494.1399.9.3.6.8> [In Persian].
- Nouri, A. (2020). Roots and Trends in the Formation of Iranian Identity. Fourth International Conference on Persian Language and Literature, Hamadan. <https://civilica.com/doc/1167444> [In Persian].
- Pirouzmand, A., Chehardi, A., & Khodaei, R. (2017). Presenting a Strategic Model for Preserving and Enhancing Islamic-Iranian Identity through the Compilation of Experiences of the Islamic Republic of Iran Based on the Discourse of Wilayat-e-Faqih and the Constitution, *Journal of Interdisciplinary Strategic Studies*, 7(26), 133-162. https://smsnds.sndu.ac.ir/article_7.html [In Persian].

- Poole, R. (2003). *National Identity and Citizenship*, in the Martin Lins, Identities. U. K.: Blackwell Publishing.
- Rabani, J. (2002). *National Identity*. Tehran: Publications of the Parents and Teachers Association [In Persian].
- Rajai, F. (1994). *The Clash of Worldviews*. Tehran: Ehya Publishing Company [In Persian].
- Rajai, F. (2007). *The Dilemma of Iranian Identity Today*. Tehran: Ney Publishing [In Persian].
- Rashidi, M., Mousizade, Z., Aboulmaali Hosseini, Kh., & Bagheri, F. (2021). Providing a Structural Model of the Relationship between Parent-Child Communication and Iranian-Islamic Identity with the Mediation of Self-Esteem in Students, *Journal of Islamic Women's and Family Research*. <https://doi.org/10.22034/pzk.2022.7026> [In Persian].
- Rashidi, M., Mousizade, Z., Aboulmaali Hosseini, Kh., & Bagheri, F. (2020). Phenomenology of Factors Affecting the Formation of Iranian-Islamic Identity among Youth from the Perspective of Experts. *Two-Quarterly Journal of Educational Sciences from an Islamic Perspective*, 8(15), 53-76. <https://ha.iau.ir/file/download/page/661a39617dbdf> [In Persian].
- Rastegari Yazdi, M. (2012). Investigating the Factors Affecting the Formation of Iranian-Islamic Identity in Primary School Students from the Perspective of Educational Deputies in Tehran. Master's Thesis. Islamic Azad University of Central Tehran, Vali-Asr University Campus. Faculty of Psychology and Educational Sciences [In Persian].
- Rezaei, A. (2020). Investigating the Impact of Hidden Curriculum on Islamic-Iranian Identity of Female Students in Tehran. *Journal of Educational Studies*, 9(1), 45-62 [In Persian].
- Salehi Zade, A., & Abbaspour, E. (2022). The New Islamic Civilization in the Context of the State-Building Ummah in the Thoughts of the Supreme Leader of the Islamic Revolution. *Biannual Journal of Studies in the New Islamic Civilization*, 6(1), 283-308. <https://doi.org/10.22070/nic.2023.16398.1189> [In Persian].

- Samadi, M. (2021). Investigating the Philosophical Foundations of Iranian-Islamic Identity and Explaining the Place of Awareness and Awakening in It. *Journal of Citizen Rights Studies*, 23, 289-310. <https://hawzah.net/fa/Article/View/106049> [In Persian].
- Samiei Isfahani, A., Rafiei Qahsare, A., & Noori, N. (2015). Revisiting the Dimensions, Components, and Threats of Iranian-Islamic Identity from the Perspective of Imam Khomeini and the Supreme Leader. *Journal of Islamic Revolution Studies*, 42, 27-44. <https://enghelab.maaref.ac.ir/article-1-250-fa.html> [In Persian].
- Samiei Isfahani, A., Rashidi Zade, B., & Rashidi Zade, A. (2014). Sacred Defense and Its Impact on the Components of Iranian-Islamic National Identity. *Journal of Revolutionary Thought*, 27, 79-96. <https://elmnet.ir/doc/304586-11121> [In Persian].
- Sanders, J. M. (2002). Ethnic boundaries and identity in plural societies. *Annual Review of Sociology*, 28, 327-357. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.28.110601.140741>
- Smith, A. (2000). *The Nation in History; Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*. Cambridge: Polity Press.
- Sobhaninejad, M., & Amiri, Z. (2012). The Impact of Hidden Curriculum Components on the Political Aspect of Islamic-Iranian Identity. *Soft Power Studies*, 7, 63-80. <https://doi.org/20.1001.1.23225580.1391.2.7.4.1> [In Persian].
- Sobhaninejad, M., & Amiri, Z. (2013). A Conceptual Framework of Islamic-Iranian Identity and Scientific Considerations for Deepening It in the University System. *Culture in Islamic University*, 8, 413-436. https://ciu.nahad.ir/article_179.html [In Persian].
- Sobhaninejad, M., Amiri, Z., & Mirzamohammadi, M.H (2013). The Hidden Role of School Factors on Islamic-Iranian Identity of Female High School Students in Tehran. *Cultural Research Society*, 2, 83-108. https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_1676.html [In Persian].
- Tabar Maqri, R. A., & Aghajani, Y. (2021). Investigating the Political and Cultural Identity of Youth in the First and Fourth Decades of the Islamic Revolution of Iran (Case Study: Babolsar County). *Journal of Sociology of Social Institutions*, 17, 27-46. <https://doi.org/10.22080/ssi.2021.20547.1845> [In Persian].

- Toshajoo Langeroudi, F. (2022). Effective Factors in the Formation of Iranian-Islamic Identity in Preschool Students; An Inquiry into Teachers' Perspectives. *Journal of Cultural and Islamic Art Studies*, 3, 65-75. <https://jiac.ir/fa/downloadpaper.php?pid=74&rid=8&p=A> [In Persian].
- Woodward, Kath (2000). *Questioning Identity: Gender, Class, Nation*. London: Routledg.
- Zamani Mahboob, H. (2011). *The Role of Religion in Shaping the Identity of Iranians*. Tehran: Iranian Civilization [In Persian].
- Zarand, A. (2019). The Role of Media in Shaping Iranian Identity, *Journal of Media Studies*, 5(2), 45-60 [In Persian].

